FATİH SULTAN MEHMET

(AVNÎ)

(1432 - 1481)

Derleyen:
Semiramis Kanbak

İÇİNDEKİLER

FATİH SULTAN MEHMET KİMDİR? - 4

ŞİİRLERİ

2 - Ağlasa derd-i derûnum.. - 5
4 - Ağlasa âşık belâ-yı hecr ile.. - 6
9 - Kesmezem ağyâr cevri ile.. - 7
22 - Sâkîyâ mey vir ki bir gün.. - 8
24 - Şâh-ı ‘ışkam gam beyâbânı.. - 9
27 - Cismümüz râh-ı vefâda.. - 10
28 - Işk ile vîrân iden gönlini.. - 11
29 - Görsek ol gonca-lebi.. - 12
54 - Bezm-i vasla irelüm.. - 13
66 - Gamzeler tîrini doldurmış.. - 14
68 - Tañ mıdur itse göñül nâle.. - 15
76 - Zülfünün zencîrine bend eyledün.. - 16
Beyitler ve dörtlükler - 17

ONUN İÇİN

Fatih / A. Turan Oflazoğlu - 20
Fatih / A. Turan Oflazoğlu - 22
Fatih Sultan Mehmet / Mehmet Cemil Uğurlu - 23
Fâtih'e kaside / Faruk Nafiz Çamlıbel - 24
Fatih'in kır atı / Muzaffer Uyguner - 25
Fatih'in resmi / Oktay Rifat Horozcu - 27
Fatih'in Türbesinde Bayram / Nuri Yüce - 27
Fetih marşı / Arif Nihat Asya - 30
İstanbul Fetih destanı / Fazıl Hüsnü Dağlarca - 31
İstanbul'un fethi / Orhan Seyfi Orhon - 36
İstanbul'un fethini gören Üsküdar / Yahya Kemal Beyatlı - 38
Kaside (Kerem Kasidesi) I. / Ahmet Paşa - 38
Kıt'a / Zeyneb Hatun - 44
Merkad-ı Fatih'i ziyaret'ten / Abdülhak Hâmit Tarhan - 45
Sûrlar önünde Fatih / Abdullah Rıza Ergüven - 46

ONA DAİR

Emir: Fatih’in Beş Asırlık Epiği / İsa Toprak - 48

Fatih devri sanatları / Tahsin Öz - 53
Fatih Sultan Mehmed / İki kıtanın hükümdarı / İlber Ortaylı - 58
Fatih Sultan Mehmet'e âşık olan şair / Mehmet Çalışkan - 63
Fatih Sultan Mehmed'in Şahsiyeti / Halil İnalcık - 65

ÇİZİMLERİ - 71

FATİH SULTAN MEHMET (AVNÎ) KİMDİR?

"Sâkîyâ mey vir ki bir gün lâle-zâr elden gider
Çün irer fasl-ı hazân bâğ ü behâr elden gider"

Fatih Sultan Mehmet, 30 Mart 1432'de Edirne'de doğmuş olup Osmanlı İmparatorluğunun yedinci padişahı ve İstanbul'un fatihidir. Babası II. Murad, annesi İsfendiyaroğullarından Hatice Hüma Hatun'dur

Henüz 12 yaşındayken tahta çıkmış, kısa süre sonra tekrar Manisa'ya gönderilmiş, 1451 yılında ikinci kez tahta geçmiştir. 1453 yılında İstanbul'u fethederek Doğu Roma İmparatorluğu'na son vermiş, Orta Çağ'ı kapatarak Yeni Çağ'ı başlatmıştır.

Fatih, yalnızca bir hükümdar değil; aynı zamanda bir filozof, sanat hamisi ve şairdir. Başta Arapça, Farsça, Yunanca ve Slavca olmak üzere pek çok dil bilen Fatih Sultan Mehmet, Hocazade Muslihuddin, Molla Güranî. Molla İlyas, Siraceddin Halebî, Molla Abdülkadir, Hasan Samsunî, Molla Hayreddin gibi dönemin en seçkin âlimlerinden ders almıştır. Coğrafya, astronomi, felsefe, mantık ve matematik gibi ilimlerle ilgilenmiş; bilim insanlarını sarayında himaye etmiştir.

Şiirlerinde Avnî mahlasını kullanmıştır. Divan sahibi ilk Osmanlı padişahıdır. Şiirlerinde aşk, tasavvuf, hikmet ve kahramanlık temaları öne çıkar. Üslubu yer yer merdâne (yiğitçe), âşıkane (aşkla) ve hikemî (bilgece) özellikler taşır. Şeyhî, Ahmed Paşa ve Sadi Şirazi gibi şairlerden etkilenmiştir. Gazellerinde sade ama derin bir dil kullanmış, anlamı ön planda tutmuştur.

Fatih'in sanata ilgisi yalnızca şiirle sınırlı değildir. Venedikli ressam Gentile Bellini'ye kendi portresini çizdirmiş, mimari projelerle bizzat ilgilenmiş, musikiye ve güzel sanatlara düşkünlüğüyle tanınmıştır.

3 Mayıs 1481'de Gebze civarında yaşama veda eden Fatih Sultan Mehmetin naaşı İstanbul'a getirilerek kendi adını taşıyan Fatih Camii'nin avlusundaki türbeye defnedilmiştir.

ESERLERİ:

Şiir:
Avnî Divanı

ŞİİRLERİ

- 2 -

1. Ağlasa derd-i derûnum çeşm-i giryânum sana
Âşikâr olurdı gâlib râz-ı pinhânum sana

1. (Ey sevgili,) yaşlı gözlerim, içimdeki dertleri dökerek karşında ağlasaydı, ancak o zaman gizli sırlarım sana aşikâr olurdu.

2. Mesned-i hüsn üzre sen ben hâk-i rehde pây-mâl
Mûr hâlin niçe arz ide Süleymânum sana

2. Sen, güzelliğin tahtında oturmaktasın; ben ise yolunun üzerinde ayaklar altında kalmışım. Ey benim Süleyman'ım; (âciz bir) karınca, hâlini sana nasıl arz etsin ki!

3. Şem'i gör kim meclisünde ağlayup başdan çıkar
Hoş yanar yakılur ey şem'-i şebistânum sana

3. Ey benim (gönül) sarayımın ışığı; şu muma bir bak, meclisinde ağlayıp baştan çıkarak senin için ne de hoş yanıp yakılıyor!

4. Subh gibi sâdık olduğum reh-i 'ışkunda ben
Gün gibi rûşen durur ey mâh-ı tâbânum sana

4. Ey (yüzü) dolunay gibi parlayan sevgilim; aşkının gamında sabah (aydınlığı) kadar sadık olduğum, gün gibi aşikârdır.

5. Dün rakîbün cevrini men eyledün ben hasteden
Eyledi te'sîr gûyâ âh ü efgânum sana

5. Ey sevgili; dün (nasıl olduysa) rakibin bana çektirdiği eziyetlere engel oldun... Galiba ahlarım ve feryatlarım sana tesir etti.

6. Zahm-ı hicrân şerhi çün mümkin degüldür dostum
Sîne-çâkinden haber virsün girîbânum sana

6. Ey dost; aslında hicran (ayrılık) yarasını - dil ile - anlatabilmek hiç mümkün değildir. (Ancak) paramparça olmuş yakam (veya yaralı sinem), sana gönlümün nasıl şerha şerha olduğunu göstersin.

7. Eyleme gönlin gözin cevr ile Avni'nün harâb
Dürr [ü] gevherler virür bu bahr ile kânum sana

7. (Ey sevgili;) Avnî'nin gönlünü ve gözünü eziyetlerinle harap etme! Çünkü bu ulu ırmak(a benzeyen gözlerim) sana inciler; bu maden ocağı (gibi kan dolu gönlüm) ise lâl (yakut) mücevherleri vermektedir.

Fatih Divanı ve Şerhi, S. 99

- 4 -

1. Ağlasa âşık belâ-yı hecr ile nâlân olup
Gözlerinden akan anun yaş yirine kan olup

1. Âşık, hicran (ayrılık) belası ile ağlayıp inlese;
gözlerinden yaş yerine kan gelse;

2. Geh cefâ kûhı gubârından urınsa kisveti
Geh belâ vâdisini geşt eylese 'üryân olup

2. Kâh cefa ve eziyet dağının tozu ve toprağından elbise giyinse; kâh (Mecnun gibi) çırılçıplak soyunup bela vadisinde dolaşıp dursa;

3. Her ne denlü cevrler görse vefâlar eylese
Her ne denlü gülseler hâline ol giryân olup

3. (Sevgiliden) ne kadar eziyet görürse görsün, vefa (bağlılık) gösterse; hâline ne kadar gülerlerse gülsünler, o ağlayıp inlese;

4. Gam beyâbânına her gün eylese seyr ü sefer
Her gice mihnet-serây-i fürkate mihmân olup

4. Her gece ayrılığın çile ve eziyet sarayında konaklayıp,
her gün gam çölüne seyr ü sefer etse;

5. Râz-ı ‘ışkı ‘âşikâr itmege tâkat bulmasa
Sînesinde nâvek-i dil-dûzlar pinhân olup

5. (Sevgilinin) gamze okları göğsüne batıp da,
aşkın sırrını ifşa etmeye takati kalmasa;

6. Dilberinden rahm eger olmasa ol dil-hasteye
Kimseler derdine dermân idemez imkân olup

6. Eğer, o gönlü yaralının sevgilisi merhamet ve şefkat göstermezse, hiç kimse
imkân bulup da onun derdine derman olamaz.

7. Virseler mülk-i cihânun tâc u tahtı devletin
Avni kûyun terkin itmez başına sultân olup.

7. (Ey sevgili;) Avnî’ye cihan mülkünün bütün taç ve tahtlarının devletini
bağışlasalar bile o, kendi başına sultan olup, senin mahalleni asla terk etmez.

Fatih Divanı ve Şerhi, S. 113

- 9 -

1. Kesmezem ağyâr cevri ile cânândan ümîd
Kim kesilmez havf-ı şeytân ile îmândan ümîd

1. Rakibin eziyeti yüzünden sevgilimden ümit kesecek değilim. Çünkü şeytandan
korkarak imandan sıdkını sıyırmak insana yakışmaz.

2. Ağlamakla dürr-i vasla tâlib oldum tañ degül
Eylese gavvâs olanlar bahr-i ummândan ümîd

2. Ben ağlaya ağlaya sevgili ile buluşma incisine talip olmaktayım. Dalgıç olanların
engin denizlerden ümit beklemelerinde şaşılacak ne var?

3. Âsitânunda nigârı görmesem ye’s itmezem
Bu mesel meşhûrdur kim çıkmaduk cândan ümîd

3. Sevgilimi kapısının önünde görmesem, ümitsizliğe düşmem. Zira meşhur
meseldir: “Çıkmadık candan ümit kesilmez” .

4. Dişlerüñdür ağlamakla göz yaşından umduğum
Dürr-i şehvâr oldı ancak ebr-i nîsândan ümîd

4. Ağlamakla gözyaşlarımdan umduğum, senin dişlerin (i görmek) tir. Nisan bulutundan umulan şey eşsiz inciden başka nedir ki?

5. Her ne deñlü cürmüñe hadd ü nihâyet yoğsa
'Avniyâ kat' eyleme sen avn-i Rahmândan ümîd

5. Ey Avnî; her ne kadar suçların ve günahların hadsiz hesapsız olsa da, sen yine rahmeti ve merhameti sınırsız olan Allah'ın yardım ve inayetinden ümidini kesme!

Fatih Divanı ve Şerhi, S. 139

- 22 -

1. Sâkîyâ mey vir ki bir gün lâle-zâr elden gider
Çün irer fasl-ı hazân bâğ ü behâr elden gider

1. Ey saki; (fırsat elde iken, hiç durma, bize) şarap sun! Çünkü bir gün gelecek ve bu lale bahçesi kuruyup kalacak; sonbahar mevsimi eriştiğinde gül bahçesi ile çiçekler de yok olup gidecekler.

2. Her niçe zühd ü salâha mâil olur hâtırum
Gördügümce ol nigârı ihtiyâr elden gider

2. Ne zaman aklıma sofuluk ve dindarlık fikri düşse, o put gibi güzel sevgiliyi gördüğümde bütün iradem (bir anda) elden gidiverir.

3. Şöyle hâk oldum ki âh itmege havf eyler gönül
Lâ-cerem bâd-ı sabâ ile gubâr elden gider

3. (Aşk acıları ile) öylesine toprak gibi yere serildim ki, gönülden bir ah çekmekten korkuyorum. Çünkü saba rüzgârı esince tozun toprağın uçuşup elden gitmesi kaçınılmazdır.

4. Gırre olma dilberâ hüsn ü cemâle kıl vefâ
Bâki kalmaz kimseye nakş u nigâr elden gider

4. Ey sevgili; gençliğine ve güzelliğine fazla güvenip de, sana âşık olanlara vefasızlık etme! (Bil ki), resim ve heykel cinsinden şeyler, kimse için ebedî değildir; (bir gün gelir) elden gidiverir.

5. Yâr içün ağyâr ile merdâne ceng itsem gerek
İt gibi murdâr rakîb ölmezse yâr elden gider.

5. Sevgilim için rakiplerle kahramanca savaşmam gerekiyor. Çünkü murdar rakip, eğer köpek gibi ölmezse, yâr elden uçup gidecek.

Fatih Divanı ve Şerhi, S. 218,

- 24 -

1. Şâh-ı ‘ışkam gam beyâbânı baña kişver yeter
Âteş-i âhum livâ-yı ejdehâ-peyker yeter

1. Ben aşk padişahıyım; ülke olarak gam çölü bana yeter. Ejderha motifli sancak olarak da ahımın (göğe yükselen) alevi uygundur (başka sancak istemem).

2. Dâm-ı mihnetten göñül murgı remîde olsa ger
Zülf şahbâzını sal kim ol zemân irer yeter

2. (Ey sevgili); gönlümün kuşu eğer (senin kurduğun) eziyet ve sıkıntı tuzağından korkarsa; zülfünün doğanını sal da, o saat ulaşsın ve onu (kolayca) yakalasın

3. Hey kıyâmet gamzeden diller perîşân olsalar
Târ-ı zülfüñ ‘ukdesi cem‘iyyet-i mahşer yeter

3. Ey (boyu posu ile, âşıklar arasında) kıyamet (gibi fitneye sebep olan sevgili;) senin hışımlı ve edalı yan bakışın ile gönüller darmadağınık olsalar bile, zülfünün düğümleri onları mahşer günü gibi bir araya getirmek için yeterlidir.

4. İki ‘âlem nakşını görmek dilerseñ âşikâr
Devr içinde şîşe-i mey câm-ı İskender yeter

4. İki âlemin de nakışlarını ayan beyan görmek istersen, bu dünya hayatında şarap kadehi, İskender aynası olarak sana yeterlidir.

5. ‘Avniyâ cismüñ yanup küllî kül oldıysa eger
‘Işk odın hıfz itmek içün işbu hâkister yeter

5. Ey Avnî; bedenin yanıp da tamamen kül olduysa (üzülme); çünkü aşk ateşini(n közünü) muhafaza etmek için bundan daha iyi kül bulunmaz.

Fatih Divanı ve Şerhi, S. 235

- 27 -

1. Cismümüz râh-ı vefâda gerçi kim hâk eylerüz
Bâd-ı âh ile reh-i yâri yine pâk eylerüz

1. Gerçi, vefa yolunda cismimizi toprak hâline getirip (yola seriliriz); ama (daha sonra) ahımızın rüzgârı ile sevgilinin yolunu (cismimizin toprağından) temizleriz.

2. Bâdeye baş üzre yir idüp ayağa salmazuz
Hürmetin câm-ı meyün ol denlü idrâk eylerüz

2. Kadehin hürmetini öylesine biliriz ki; şaraba başımızın üzerinde yer verip onu , (asla) ayağa düşürmeyiz.

3. Ger firâkun derdine vaslundan olursa devâ
Nûş-ı lâ‘lün gamzenün nîşine tiryâk eylerüz

3. (Ey sevgili); eğer senden ayrılışın derdine vuslatından bir derman olacaksa, dudağının balını içerek, (onu) hışımlı yan bakışının zehirli dikenine panzehir edinmek isteriz.

4. Tîr-i hecre sîne dutmakdan budur maksadumuz
Yoluna baş oynamağa cânı bî-bâk eylerüz

4. Ayrılık oklarına göğsümüzü germekten maksadımız; canımıza, senin yolunda feda olmak için (hedef tahtasında) korkusuzluk (cesaret) talimi yaptırmaktır.

5. Yâr işiginde ikâmet mümkin olursa eger
Meskenümüz ‘Avniyâ san evc-i eflâk eylerüz

5. Ey Avnî; eğer, sevgilinin kapısında (fırsat bulup da) ikamet etmek imkânını elde edersek, kendimizi feleğin en yüksek makamını mesken tutmuş sayarız.

Fatih Divanı ve Şerhi, S. 252

- 28 -

1. ‘Işk ile vîrân iden gönlini ma‘mûr istemez
Hâtırın mahzûn iden bir lahza mesrûr istemez

1. Gönlünü aşk ile viraneye çeviren kişi, (bir daha) onun mamur (bayındır) olmasını istemez. Hatırını hüzünlere alıştıran da (artık) onun bir an bile sevinçli hâle gelmesini istemez.

2. Hâk-sâr olup hevâ-y-ile gubâr olan gönül
Hâk-i râh-ı yârdan bir dem özin dûr istemez

2. Aşk yüzünden toz toprak gibi yerlere serilen gönül, (çektiği ahların rüzgârı ve döktüğü gözyaşlarının seli sebebi ile) sevgilinin yolunun toprağından bir an bile uzak kalmak istemez.

3. Hoş gören âkil fenâ tavrını şöhret gözlemez
Künc-i uzlet isteyen kendüyi meşhûr istemez

3. Fânilik (geçicilik, ölümlülük) yolunu seçen akıl sahibi kişi, şöhrete gözünü dikmez; çünkü uzlet köşesinde oturma(nın güzelliğini) idrak eden kişi dillere düşmeyi asla istemez.

4. Lâ'l-i nâba meyl kılmaz bağrını pür-hûn iden
Dâmenin pür-eşk iden lû'lû-yı menşûr istemez

4. Bağrını (aşk yüzünden) kanla dolduran (âşık), saf yakuta (artık) ilgi duymaz. Eteğini gözlerinden akan yaşlarla dolduran kişinin de dizi dizi incilere ihtiyacı kalmamıştır.

5. 'Işk nakdi bir hazînedür ana yokdur zevâl
Mâlik olan 'Avniyâ bir gence gencûr istemez

5. Ey Avnî; aşk akçası (aslında) tükenmeyen bir hazinedir. (Ona) sahip olan kişi, (artık) hiçbir (gerçek) hazinenin bekçisi olmak istemez.

Fatih Divanı ve Şerhi, S. 257

- 29 -

1. Görsek ol gonca-lebi çâk-ı girîbân iderüz
Gül yüzüñ yâdına bülbül gibi efgân iderüz

1. O gonca dudaklı sevgiliyi (ne zaman) görsek, yakamızı yırtar ve o gül gibi (güzel) yüzü anarak bülbül gibi feryat figan ederiz.

2. Haste dil kapuña varsa n'ola tîmâr ister
Yine bu derde anuñ derdine dermân iderüz

2. (Ey sevgili); hasta gönlüm senin kapına gelmişse, bunda ne var? (Biçare), hastalığına şifa arıyor... Biz onun derdine ancak yine bu kapıda derman bulunacağına inanıyoruz.

3. Mihrüñ ey hüsn[i] bedî'2 ü leb-i la'li şîrîn
Kıssa-i Hamza gibi 'âleme destân iderüz

3. Ey, güzelliği eşsiz ve lâl dudakları pek şirin (olan sevgili); biz sana olan aşk ve muhabbetimizi, Hz. Hamza kıssası gibi bütün âleme destan edeceğiz.

4. Kâmetüñ şevki ‘alem-veş ne kadar olsa ‘ıyân
Dilde râz-ı dehenüñ sırrını pinhân iderüz

4. (Ey sevgili); uzun ve mevzun boyuna duyduğumuz arzuyu bayrak alemi gibi açığa vuruyorsak da, dudağının sırrını gönlümüzde gizli tutuyoruz.

5. ‘Avniyâ gerçi ölüm dünyede müşkil işdür
Gamze-i dilber ile biz anı âsân iderüz

5. Ey Avnî; her ne kadar ölüm dünyanın en zor işiyse de, biz onu sevgilinin gamzesi ile kolay hâle getirmekteyiz.

Fatih Divanı ve Şerhi, S. 260

- 54 -

1. Bezm-i vasla irelüm gül gibi hurrem olalum
Rezm-i gamda niçe bir nâleye hem-dem olalum

1. (Gelin ey dostlar), vuslat meclisine varalım da, (hep birlikte) güller gibi gönlümüz açılsın!.. Daha ne zamana kadar gam ve kederin savaş meydanında iniltilerle yoldaş olacağız?

2. Sadr-ı meyhânede rindân ile bezm eyleyüben
Taht-ı Kâvûsa geçüp işret ile Cem olalum

2. (Gelin, gelin), meyhanenin başköşesinde rintlerle birlikte meclis kuralım da, (böylelikle) Kâvus’un tahtına kurulup, şarap içerek her birimiz bir Cem olalım.

3. Halvetine bizi nâ-mahrem ider zâhidi gör
Duhter-i rezle varup biz dahi mahrem olalum

3. Şu zahide bakın; bizi üzüm kızının namahremi ilan edip yanına varmaktan alıkoyuyor!.. (O halde) biz de gidelim, onunla mahrem (içli dışlı, yakın akraba) olalım...

4. Yâr cevr itmek ile nâm ü nişân buldı-y-ısa
Cevr çekmeklük ile biz de müsellem olalum

4. (O sevgili, âşıklarına) eziyet etmekle şan ve şöhret buldu ise;
biz de eziyet çekmekle, çilekeşlikle isim yapalım.

5. Uyma iğvâsına ol dîv rakîbün ‘Avni
Ol perî yüzlüye meyl eyleyüp âdem olalum.

5. Ey Avnî; ifrit soyundan gelme rakibin baştan çıkarmalarına
aldanma da, gel o peri yüzlü güzel sevgiliye meyledip adam
olduğumuzu gösterelim.

Fatih Divanı ve Şerhi, S. 405

- 66 -

1. Gamzeler tîrini doldurmış kaşı kurbânına
Dil nişân olmak diler benzer susadı kanına

1. O sevgili, gamze oklarını kaşının sadağına doldurmuş; benim
gönlüm de, sanki kanına susamış gibi onun hedefi olmak istiyor.

2. Kıymet olmaz dilberün gerçi metâ‘-ı vaslına
Dil harîdâr olur anun bakmayup hicrânına

2. Her ne kadar sevgilinin vuslat metaına değer ve kıymet
biçilemese de; gönül, onun ayrılıktan dolayı meydana gelen kesiğine
ve yırtığına hiç bakmadan, müşterisi olmuştur.

3. İşlesün kâfir gözün ne sığar ise dînine
Eylesün şîrîn lebün ne lâyık ise şânına

3. (Ey sevgili); o kâfir gözlerin, dinine imanına yakışan işi işlesin
(ve elindeki gamzeden oklar ve kılıçlarla zalimce kanımı döksün) ;
tatlı dudakların ise, şanına yakışır olanı yapsın (da, Hz. İsa’nın,
nefesi ile ölüleri dirilttiği gibi, bana ruh ve hayat bağışlasın).

4. Âb-ı Kevserle hayât âbına kalmaz ihtiyâc
İrse ger la‘lün tabîbi haste-dil dermânına

4. (Ey sevgili); eğer senin lâl dudaklarının tabibi, hasta gönüllülerin dermanına koşsa, Kevser havuzunun suyu ile ölümsüzlük suyuna asla ihtiyaç kalmazdı.

5. Şöyle tenhâdur bu mihnet-hâne-i hecr içre kim
Gussa vü gamdur gelen her gice ‘Avni yanına

5. Ayrılığın sıkıntı ve eziyetlerle dolu evi öylesine tenhadır ki, her gece burada Avnî’nin yanına gam ve kederden başka hiçbir ziyaretçi uğramaz

Fatih Divanı ve Şerhi, S. 475

- 68 -

1. Tañ mıdur itse göñül nâle vü efgân bu gice
Gelmedi meclise ol dilber-i fettân bu gice

1. Gönül bu gece inleyip feryat ederse, şaşırmayın!..
Çünkü o ayartıcı dilber bu gece meclise gelmedi

2. Tâ seher kalsa göñül zulmet içinde ne ‘aceb
Yanmadı karşuma ol şem‘-i şebistân bu gice

2. Gönül ta seher vaktine kadar zulmet içinde kalsa bunda şaşılacak ne var?.. Zira o, geceyi aydınlatan mum, bu gece karşımda (durup) yanmadı.

3. Ne ‘aceb ağlar ise bülbül-i cân çünki gelüp
Gülüp eglenmedi ol yüzi gülistân bu gice

3. Can bülbülümün ağlayıp inlemesine şaşmayın!..
Çünkü o, yüzü gül bahçesine benzeyen güzel sevgili bu gece (yanımıza) gelip de (bir türlü) gülüp eğlenmedi.

4. Gelüp ol serv-i revân olmadı yanumca revân
Gözlerüm itdi revân yaşlar ile kan bu gice

4. O salınan servi (gibi güzel sevgilim) gelip de bir türlü yanımca yürümedi... (Bu yüzden), gözlerim bu gece kan ve gözyaşı (seli) akıtıp durdu

5. Sâkiyâ def‘-i melâl itmege peymâne getür
Çün sıdı dilberümüz ‘ahd ile peymân bu gice

5. Ey saki; üzüntülerimizi gidermek için kadehleri (art arda) sun!... Çünkü sevgilimiz bu gece, verdiği (vuslat) sözünde durmadı

6. Vuslatı şem‘ini çün yakmadı ol yâr gelüp
Fürkati nârına ‘Avni yüri sen yan bu gice

6. Ey Avnî; mademki o sevgili gelip de vuslatının mumunu yakmadı; o halde, bu gece, var, sen de onun ayrılığının ateşine yan!

7. Bu kelâm ile Nizâmî işidürse sözüñi
İlteler saña hased Sa‘dî vü Selmân bu gice

7. (Ey Avnî, senin) bu söyleyiş inceliği ile yazılmış güzel şiirlerini Nizami işitecek olursa, Sadi ve Selman (hemen) bu gece sana haset ve kıskançlıklarını iletirler.

Fatih Divanı ve Şerhi, S. 487

- 76 -

1. Zülfünün zencîrine bend eyledün şâhum beni
Kullugından kılmasun âzâd Allâhum beni

1. Ey benim şahım (sevgilim;) beni zülfünün zincirine vurdun... Allah’ım beni senin kulluğundan azat etmesin!

2. Cevr-i dilber ta‘n-ı düşmen sûz-ı fürkat za‘f-ı dil
Dürlü dürlü derd içün yaratmış Allâhum beni

2. Sevgilinin türlü türlü eziyetleri, düşmanların kınamaları, ayrılığın yakıcı ateşi ve gönlün zayıflığı... Allahım (sanki) beni türlü türlü dertler(i çekmem) için yaratmış.

3. Yakmağa vü yıkmağa hep cümle el bir itdiler
Sûz-ı sîne eşk-i dîde âteş-i âhum beni

3. Sinemdeki (aşk) harareti, gözlerimden akan yaşlar ve ahımın alevli ateşi hepsi birden yakmak ve yıkmak için elbirliği etmişler.

Fatih Divanı ve Şerhi, S. 541

BEYİTLER VE DÖRTLÜKLER

- 78 -

Eger ân gebr-i efrencî be-dest âred dil-i mâ-râ
Be-hâl-i Hindûyeş bahşem Sitanbûl u Kalâtâ-râ

Eğer o Frenk kâfiri (sevgili) gönlümüzü ederse, onun Hintli (gibi kapkara) benine İstanbul ile Galata’yı bağışlarım.

- 79 -

Bizümle saltanat lâfın idermiş ol Karamânî
Hudâ fursat virürse ger kara yire karam anı

O Karaman Beyi bizimle saltanat davasının sözünü edip duruyormuş... Eğer Allah fırsat verirse, (pek yakında varıp) onu kara toprağa karacağım.

- 80 -

Âh min azmatin bi-gayr-i iyâb
Âh min-hasretin alâ’l-ahbâb

Ah, dönüşü olmayan şu gidişten!..
Ah, dostlara hasret çekmekten!..

- 81 -

Bilmezem bu hilkat-i ‘âlemde mi insâf yok
Olmadum mı yoksa ben hâlâ sezâ-yı merhamet

Acaba, bu âlemin yaratılışında mı insaf yok;
yoksa ben henüz merhamete layık mı olamadım, bilemiyorum!

- 82 -

Selâmet bâğına işret içün basduñ kadem cânâ
Medîd olmadı zevküm ‘âkıbet vakt-i hazân ol

Ey sevgili, zevk ve eğlence için selâmet bağına ayak bastın;
ama (ne çare ki), nihayetinde sonbahar vakti gelip çattı da, zevk
ve neşe dolu demlerim kısa sürdü.

- 83 -

Derd-i ‘ışkuñ ki benüm mûnis ü gam-hârum ola
Hâşe li’llâh ki dahı yâr-ı vefâ-dârum ola

(Ey sevgili,) aşkının derdi benim yoldaşım ve gam ortağım olduktan
sonra, haşa ki bundan sonra benim başka bir vefalı sevgilim olsun!

Fatih Divanı ve Şerhi, S. 548 - 554

- 73 -

Dili tîr-i gam zahm-nâk eyledi
Müjeñ fikri beni helâk eyledi
Etegümi elden komayup gamuñ
Girîbânumı çâk çâk eyledi

Gam okları gönlümde yaralar açtı;
kirpiklerinin hayali ise beni helâk etti...

(Ey sevgili,) senin aşkın yüzünden çektiğim gamlar da
eteğimi elden bırakmayıp yakamı parça parça eyledi.

- 74 -

Kurtarmasun Allâh beni bu derd-i hevâdan
Derdüñ ile dil dağlamayan zevkini bilmez
Dindirmesün Allâh gözümüñ yaşını zîrâ
‘lşkuñ ile kan ağlamayan zevkini bilmez.

Allah beni bu aşk ve arzu derdinden kurtarmasın... (Ey sevgili,)
derdin ile gönlünü dağlamayan,(bu derdin) zevkinden hiçbir şey
anlamaz. Allah gözümün yaşını hiç dindirmesin!... Zira
(ey sevgili), senin aşkın ile kan ağlamayan, (gözyaşı dökmenin)
zevkinden haberdar değildir.

Fatih Divanı ve Şerhi, S. 537 - 538

ONUN İÇİN

FATİH

I

MANİSA

MEHMET:
Yüzünden kesin bir şey anlaşılmıyor haberci,
dün gece gördüğüm düşler gibi
çift anlamlı senin hallerin de.
Müjde mi sunacaksın, yoksa ... yoksa
yine Haçlı Ordusu mu göründü sınırlarımızda,
padişahımız oğlu Mehmed'i yanında mı ister?

ULAK:
Pederiniz Gazi Hünkâr Murat Han
cennet bahçelerini durak edindi.
Osmanlı tahtı yeni sahibini bekler Edirne'de.

MEHMET:
Yüreğimin bir yanı geceye girerken
öbür yanından şafak sökmede.
Yüce soylu pederim, sonsuza dek
ışıklar içre barınsın ruhun.
Senin oğlun olduğumu yakında görecek
ülkem ve bütün dünya.

ULAK:
Halk da, asker ocakları da
başsız kaldıklarını bilmemekte henüz.
Onun için, şehzadem, bir an önce ...

MEHMET:
Beni seven arkamdan gelsin
Manisa'dan Edirne'ye, oradan da
yedi iklim dört bucağa!

II

EDİRNE

AKŞEMSETTİN:
Olmazlar olura dönmek üzre,
beklenen çağ görünmek üzre ...
Saltanatınla büyük geleceğimiz başlasın,
ömrün mutlu ve kutlu olsun ey padişah,
her seferin bir zafere yol açsın!

MEHMET:
Kimselerin göremediğini gören,
kimselerin duyamadığını duyan
şeyhimin, Akşemsettin'in dileği
buyruğu olsun Tanrı'nın.

KORU:
Durup dinlenmeden arandığımız
sendin içimizdeki ormanda, sen;
sendin kaygılar içre andığımız
çevremize karanlıklar inerken.

III

KILIÇ

Bu kılıç kuşanıldı
onurlu bir barış adına
bu kılıç kuşanıldı
doruktan doruğa yarış adına.
Bu kılıç çamuru billûra çevirmek içindir
bâtılın putlarını devirmek içindir.
Bu kılıç kuşanıldı
gür şafaklı bir yaşam adına
bu kılıç kuşanıldı
yeri gökle bakıştıran makam adına.
Bu kılıç inkâr ejderini gidermek içindir
bunalan gönüllere ışık göndermek içindir.

Bu kılıç kuşanıldı
kargaşaya karşı cenk adına
bu kılıç kuşanıldı
insanı yücelten ahenk adına.
Bu kılıç her an taze güçler almak içindir
karanlıklar boyunca yıldız kalmak içindir.

A. TURAN OFLAZOĞLU
(1932 -)

Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Aralık 1988, S: 442, S. 186-187

FATİH

Sen nice putları kıransın sultan.
Bunalmışları kurtaransın sultan.
Gönlünü herkese açık tutarak
tüm gönüllerde taht kuransın sultan.

Umut karanlığı deldi seninle.
Ötelerden müjde geldi seninle.
Düşüncen göklere yöneldiğinden
insan daha da yükseldi seninle.

Daralmış ufuklardan taşan sultan.
Her adımda bir doruk aşan sultan.
Yüzyılları bir anda eskiterek
yepyeni bir çağa ulaşan sultan.

A. TURAN OFLAZOĞLU
(1932 -)

Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Ekim 1991, S: 478, S. 263

FATIH SULTAN MEHMET

Tarih otuz mart bin dört yüz otuz iki
Günlerden pazar
Güneşin doğmasına az zaman var
Bir müjde duyulur
Ülkeye Edirne'den
Doğan Sultan Murat'ın oğludur
Bu şehzade başkadır ötekilerden
Molla Gürani'den
Ak Şemsettin'den
Daha nicesinden
Dersler alır
Tutkundur bilime sanata
Edebiyata
Avnî mahlasını kullanır
Yedi ülkenin dilini bilir
Ve düşünür
Yedi tepe üzerinde bir şehir
Dehasını kanıtlar babasına
On ikisinde çıkar tahta
Düşmanlar; "Bu, çocuktur" der
Yürür üzerine
Yüz bin kişilik bir Haçlı sefer
Alman, Macar, Leh, İtalyan,
Slovak, Çek, Hırvat, Litvan
Ve Romen orduları
Varna'ya gelir
Edirne'de divan toplanır
İkinci Murat'ı çağırır tahta
O, çağrıyı geri çevirir
Ve şöyle der:
"Görelim nasıl padişahlık eder"
Sultan Mehmet şu karşılığı verir:
"Eğer padişah ben isem size emrediyorum
Gelip ordumuzun başında bulunun
Hükümdar sizseniz
Devletinizi kendiniz savunun"
Sultan Murat boyun eğer
Ömründe bir kez kul buyruğuna
Türk ordusu onun komutasında
Bir zafer kazanır Varna'da.

Üç şubat bin dört yüz elli birde
Babası öldüğünde
Sultan Mehmet bir kez daha
Çıkar tahta.

Bir yüce hükümdar var
Ulaşır ötelere düşünün gücü
Erişemez düşmanlar
Kararını kesin verir
Konstantin'le hesaplaşır
Bizans'ı çevirir
Vezirleriyle taş taşır
Boğaz'da hisarlar kurar
Boyun eğer buyruğuna
Denizler ve karalar
Kalyonları tepeleri aşar
Döver topları Bizans surlarını
Sancağını burçlarda dalgalandırır
Toprağa kapanır secdeye varır
Konstantinopolis'i İstanbul yapar
Henüz yirmi birinde
Bir Fatih Sultan Mehmet var
Akıllı cesur güçlü
İnançlara hoşgörülü
Vurur mührünü tarihe
Bir çağı kapatır bir çağı açar.

MEHMET CEMİL UĞURLU
(1926 -)

Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Mayıs 1986, Sayı: 413, S. 382-383

FÂTİH'E KASİDE

Fethin 500 üncü yılında

... Enginlere at sürdüğün akşamdı kenardan.
Kalyonları emrinle yürüttün karalardan;
Çılgın Boğaz'ın taşla kilitlendiği günde

Zincirlere vurdun deli deryayı önünde;
Açtın yeniden mucizeler devrine cedvel...
Sânî-i Muhammed misin, ey Fâtih-i evvel?

Târih, o devirler devirip gelmiş olan pîr,
Görmüşse de devler devi binlerce cihangir,
Der-hâtır eder bir seni "Fâtih" denilince;
Bir sen bu cihan fâtihi beş kıt'a dilince...
Zaptettiğin iklime havârî gibi girdin;
Dünyâya o gün sen medenî fethi getirdin!

Çöktüyse hücumunla birer dağ gibi sedler,
Çiğnenmedi at nalları altında cesedler;
Allâha kavuştuysa ezan sesleri yerden
Bir gün bile eksilmedi çanlar kulelerden;
Bir köhne çağın hükmüne son verdiğin anda
Hükmünle senin bir yeni çağ doğdu cihanda

Fethetmedin İstanbul'u yalnız bu seferle,
Serhaddini tuttun vatanın aynı zaferle,
Tuttun ve muhafız gibi durdun başucunda;
Fâtih kılıcın kabzası hâlâ avucunda!
Ruhun beş asır sonra vücûdun gibi canlı;
Hâlâ kır at üstünde yağız bir delikanlı!

1953

FARUK NAFİZ ÇAMLIBEL
(1898 - 1973)

Han Duvarları, S. 23-24

FATİH'İN KIR ATI

Ben Fatih'in kır atı;
Seslenmek istiyorum ben de,
Tarihin bembeyaz sahifelerinden.

Benim de gençlik yıllarımdı o günler;
Kıpır kıpır, yerimde duramazdım,

Masmavi denizler gibi ..
Üstümde genç ve kuvvetli Sultan
Ve ben mağrur.
Bir dokunuşta yıkılacakmış gibi gelirdi,
Bizans'ı saran o kıskanç ve muhkem sûr.

Gemiler indiği zaman Haliç'e bir seher vakti,
Kuvvetli askerlerin omuzlarile çektiği,
Bir gemi hızıyla atılmıştım denize
Hırsla köpük köpük;
Bir an önce dolaşmak için sevinçle,
Bizans sokaklarında ..

O hücum günlerindeki uğultu,
Silâhların, topların, nalların gürültüsü;
Yiğitlerin nâraları, atların sevinci:
Sultanın heyecanı ve emirleri,
Ve kartal olup uçmak arzusu içimde.
Sancak'ların al aydınlığı burçlarda,
Yerlerde al gölgesi ..
Dalgalar gibi amansız ve uğultulu hücumlar,
Dalgaları kıran o kıskanç ve kavi sûr.

Sonra bir sancağı sançtı bir er.
Fetih aydınlığı ile kaplandı Bizans.
"Allah! Allah!" sesleri, nâralar, tekbirler
Çalkandı Bizans.

Azmimiz, imanımız, kuvvetimiz önünde
Çelik gibi kırıldı sûr.
Nallarımın altında ezildi
Mağlup tekfur.
Dost bir şehre girer gibi girdik
Ne kin, ne gurur.
Ayasofyada kılınan namazla.
Bir devir son bulmuştur.

MUZAFFER UYGUNER
(1923 - 2002)

Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Mayıs 1953, S: 20, S. 566

FATİH'İN RESMİ

Ayasofya kubbesinde ak bir bulut
Baktım, gitti gider. Balrengi tesbihim
Kehribar günler, düştü yaprak ve umut,
Güz yağmuru indi camdan düğüm düğüm.

Benimdi savrulan kaftanlar, benimdi
Atların boynu, yerinde yeller eser!
Surların taşlarına sürdüm elimi,
Benimdi İstanbul, burçlar bana benzer.

Altın sahanlarda aş yedim, su içtim
Altın kupadan, zorlu Tuna'dan geçtim,
Ben Sultan Mehmet, Avni, tuğlarla yüce.

Bir resimde kaldım cüce, ben değilim,
Sarığım, soğuk kürküm, kokusuz gülüm,
Ararım, aranırım yerde delice.

OKTAY RİFAT HOROZCU
(1914 - 1988)

İlhan Berk, Güldeste, S. 242

FATİH'İN TÜRBESİNDE BAYRAM

Her sabah, her akşam, bütün gün boyu
Fatihalar okunur durmadan
Bir beyaz kabrin nur bahçesinde;
Ruhlarla uçar bir hakan,
Işıklar içinde Fatih Sultan Mehmet Han.

Mini mini yavrular gelir,
Kadınlar gelir, adamlar gelir,
Selâm verir, el açar bunca insan
Memnun olsun diye her zaman
Dualarla Fatih Sultan Mehmet Han.

Zaman değişir birden

Gözümden tarih geçer perde perde,
O anlı şanlı günlerde
Bir padişah fidandan fidan,
Gönlünde iman, dilinde Kur'an
Hayallerle Sultan Mehmet Han.

İstanbul'a bakıyor hayran hayran,
Dilinden düşmez "Le-tüftehann
Uykusuz geceler, sessiz düşünceler,
Plân üstüne plân
Azimlerle Sultan Mehmet Han.

Demiş Peygamberim "Fethi müyesser,
Elbet müyesser İstanbul'un,
Ne iyi han onu alacak olan,
Askerleri ne iyi asker!" (*)
Müjdelerle Sultan Mehmet Han.

Bir nurlu tanla birlikte
Gaziler sarar İstanbul'u,
Dereler, tepeler, ufuklar insan dolu;
Toplar atılır günlerce
Günlerce toplar gümbür gümbür,
Gülleler paralanır, surlar yaralanır
Bizans kapatır her yolu.
Bir yanda ezan, bir yanda çan
Bir çetin savaştır bu, ne ileri ne geri.
Düşünür Türkün bilge beyi
Karadan yürütür gemileri
Leventlerle Sultan Mehmet Han.

Denizde yelken çiçekleri açılır,
Haliç'te bahar, Bizans'ta hazan
Gaziler şehit olur, kâfirler ölür,
Ufuklar toz duman,
Yerler ceset ve kan,
"Hücum!" diyor, "gayret!" diyor
Şimşeklerle Sultan Mehmet Han.

Yaşlı surlar kucak açar Edirnekapı'dan
Gaziler ok gibi dalar içeri,
Diker sancağı bir yeniçeri,

Dillere destan Ulubatlı Hasan
Hasanlarla Fatih olur Sultan Mehmet Han.

Girer İstanbul'a bir salı günü
Altında bir ak küheylan;
Bizans kızları bakar bakar da iç çeker
Görülmemiş böyle bir delikanlı
Yirmi üçünde çağ açan kahraman
Yeni Çağ'ın hakanı Fatih Sultan Mehmet Han

İşte o günlerden bu güne dek
Bayramlar yaşar Fatih'te İstanbul,
Gönüllerde heyecan, dillerde şükran
Ve yemyeşil nurlar içinde uyur,
Şehitlerle, gazilerle Fatih Sultan Mehmet Han.

Bir an eksilmeden, durmadan
Fatihalar okunuyor Fatih'e,
Yağıyor rahmet-i Rahman,
İniyor nur üstüne nur,
Sarıyor yeri göğü gufran
Rahmetler içinde Fatih Sultan Mehmet Han.

"Allahü ekber!" diyen bir tiz ezan sesiyle
Bitiverir tan vakti bu düş, bu geçmişe yolculuk,
Beynim şaşkın, yüreğim buruk;
Gönlümde bir acayip savaş olur,
Hayaller, sevinçler, acılar, kaygılar ve sancılar,
Anlatamadığım daha nice nice duygular,
Birbiriyle karışır, kaynaşır,
Boğazımda düğümlenir, burgaşır
Ve gözlerimden akan birer damla yaş olur.

NURİ YÜCE

(*) Le-tuftehanne'l-Kustantîniyye fe-le-ni'me'l-emîru emîruhâ ve le-ni'me'l-ceyşu câlike'l-ceyş
["İstanbul kesinlikle alınacaktır! Onu alacak hakan ne güzel hakan, ordusu da ne güzel ordudur"] (Hadis)

Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi,
Haziran 1998, S: 558, S. 521-523

FETİH MARŞI

Yelkenler biçilecek, yelkenler dikilecek;
Dağlardan çektiriler, kalyonlar çekilecek;
Kerpetenlerle surun dişleri sökülecek.

Yürü , hâlâ ne diye oyunda, oynaştasın?
Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın!

Sen de geçebilirsin yârdan, anadan, serden,
Senin de destanını okuyalım ezberden,
Haberin yok gibidir taşıdığın değerden..

Elde sensin, dilde sen, gönüldesin, baştasın,
Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın!

Yüzüne çarpmak gerek zamanenin fendini,
Göster kabaran sular nasıl yıkar bendini,
Küçük görme, hor görme, delikanlım kendini..

Şu kırık abideyi yükseltecek taştasın;
Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın!

Bu kitaplar Fatih'tir, Selim'dir, Süleyman'dır.
Şu mihrap Sinanüddin, şu minare Sinan'dır.
Haydi artık uyuyan destanını uyandır!

Bilmem, neden gündelik işlerle telâştasın,
Kızım, sen de Fatih'ler doğuracak yaştasın!

Delikanlım, işaret aldığın gün atandan,
Yürüyeceksin.. Millet yürüyecek arkandan,
Sana selam getirdim Ulubat'lı Hasan'dan..

Sen ki burçlara bayrak olacak kumaştasın,
Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın!

Bırak, bozuk saatler yalan yanlış işlesin,
Çelebiler çekilip haremlerde kışlasın,
Yürü aslanım, fetih hazırlığı başlasın!

Yürü, hâlâ ne diye kendinle savaştasın?
Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın!

ARİF NİHAT ASYA
(1904 - 1975)

Parlâmenter Şairler, S. 13-14

İSTANBUL FETİH DESTANI
(Seçmeler)

ÇIKTIK ISTANBUL DÜZÜNE

Çıktık Istanbul düzüne
Üç yanda dağ, üç yanda su.
Taşardı kalkanlardan kılıçlardan gürzlerden,
Mavi göklere, kara uğultu.

Rüzgârca bir şey,
Esip sürüyüp gider.
Gönlümüz Hakk'a yönelmiş
Yüzümüz surlara doğru.

Siz yeniçerilerim, sipahilerim,
İşitiyor musunuz?
Tepelerin parlayan çizgisinde bismillah,
Dalgalarda Hu

Sonudur uyumuş güzelliğin,
Uyanmış aydınlıklar apaçık,
Bir yiğitlik var burçlarda,
Beyaz taşlarda bir korku.

Uzak devirlerden çoğala çoğala
Şahadetlerle gelmiş, gazalarla büyümüş.
Ki dalgalanır sancak,
Dalgalanır tuğ.

Çıktık Istanbul düzüne,
Bir sonsuz

Yeşille
Bağrımız doldu.

*****

SULTANIN ATI

Sürmüş bembeyaz atını dalgalara Sultan Mehmet
En uzak bir aydınlık,
En uzak bir yel derimizde.
Bismillah,
Sultan atta çılgın,
Sultanın atı denizde.

Sınır konmuş ateşe kuşa varlıktan,
Gövdemiz evrenin sınırlarına kadar
Felek yoklukla çevrili bizde.
Bismillah,
Sultan atta köpük köpük,
Sultanın atı denizde.

Çağırır mavilik, çağırır ve durdurur mavilik,
Ki dalgalar ki ölüm
Ki bir yön içimizde.
Bismillah,
Sultan atta sonsuz,
Sultanın atı denizde.

*****

SULTAN MEHMET'İN GEMİLERİ

Bir sabah ferman ile uyandık İstanbul kıyılarında,
Bir sabah duyuldu Sultan Mehmet:
- "Gemilerim karadan yüzdürülsün!"
Dağlar taşlar inledi:
-"Emret!"

Kızaklarla yarıldı yer, ufuklarca,
Saçıldı zümrüt göklere, gümüş böceklere merhamet.
Acayip pınarlardan, meçhul korulardan geçtik,
Zamanımızla durdu iki yanda,
Geçmiş devirler set set.

Çektik süslü kadırgaları binlerce kişi,
Morarmış omuzlarımızda sanki bir demet.
Sanki bahçeler genişliyordu kopardıklarımızla,
Sanki bizimle yürüyordu,
Kısmet.

Balta gürültüleri değil, kazma sesleri değil,
Masallarca bir cümbüş yapıyordu arzu ve kuvvet.
Tarihin bir musiki gibi aktığı yerde,
Sustu bütün ormanlar, bütün kuşlar;
Civarda bir dehşet.

Rüzgâr esmeden, karanlık ilerlemeden,
Vardı yelkenlerimizde simsiyah bir hareket.
Uzaklıklar uçuşuyorlardı bismillahlarla,
Yere büyük bir güç ekiliyordu;
Vardı ellerimizde bereket.

O gündoğumunda nasıl doluydu içimiz,
Akıyordu güneşten nesil nesil akıbet.
Bir yeni imanla büyüyorduk, eskiler üstünde,
Ne kadar canlıydık,
Bütün insanlara nispet.

Gıcırdıyordu filikalar, azametten, yağlı yollarda,
Yüzyıllardan yüzyıllara davet.
Biz insan kardeşlerinin denizler aşan oyunu önünde, etraftan,
Cümle hayvanlar çığrışıyorlardı,
Saadet saadet.

İlk kez, bu koca dünyada ilk kez
Bir şey aşikar oluyordu bütün milletlere ibret.
Doğa üzerinde açan kuvvet gülü;
Allah'ın toprağı geçit veriyordu,
Türk'ün koluna hürmet.

İniverdik Haliç'in kıyısına, bir seher,
Yarattı altın tansığını geceler süren gayret.
Bir utkunun yeni bir gün açan panltısında,
Alın yazısını yazıyordu,
Sultan ve Devlet.

İniverdik uyumuşlann önüne, karadan, gemilerle,
Kesildiler seraba nur, seraba hayret.
Açıldı onlara Doğu'dan,
Bize Batı'dan,
Ebediyet.

*****

FETiH SABAHl

Havanın mavisinde, denizin yeşilinde
Bir türkü, Orta Asya'dan beri duymuşuz.
Anamızın sütünden bayraklara kadar
Yüce bir fetihle büyümüşüz.

Yakmış gecemizi yıldızlar
Burçlardan yana uyanmışız.
Bir yazı gibi tepeler alnında
Yazılmışız, silinmişiz.

Nur ile güç ile aşk ile
Alın yazısının büyüsünü bozmuşuz.
Görmüşüz izdüşümünü güzelliğin
Koca feleklere görünmüşüz.

Yeryüzünün yarısı gök,
Önünde şehit şehit durmuşuz.
Yeryüzünün yarısı İstanbul
Almışız.

*****

FERMAN

Biz Sultan Mehmet
Deriz ki

Azizsiniz
Ellerinizde su
Gönüllerinizde bahar.

Biz Sultan Mehmet
Deriz ki
Güzelsiniz
Dört yöne,
Dört yöne rüzgâr.

Biz Sultan Mehmet
Deriz ki
Özgürsünüz
Anadan
Allah'a kadar.

*****

FETIH AYDINLIĞI

Hem kısaydı Ayasofya tekbir seslerine,
Dardı hem.
Hava bir yeşille bismillah gibiydi,
Gökyüzü bir bahardı hem.

Yaşlı yeniçerim öpmüştü İstanbul toprağını,
Duymuştu tadını yeryüzünün.
Soyları birleştiren bir sevgi ki ardında
Bir yeryüzü vardı hem.

Uyumuştu yedi tepe sınırsız
Kaderin parıltısında
Kaderin parıltısından,
Uyanmış kadardı hem.

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA
(1914 - 2008)

Fazıl Hüsnü Dağlarca, Bütün Şiirleri 1, S. 945-968

İSTANBUL'UN FETHİ

- Beş yüzüncü yıldönümü için -

I

Gün batmada İstanbul'un üstünde Haliç'ten,
Bin renge bürünmüş yanıyor Marmara içten.
Durgunlaşıp engin, silinirken kırışıklar,
Oklar gibi fışkırmada her yandan ışıklar...
Bir pembe bulut bağrı delinmiş kanamakta,
Yorgun uyuyan tekneler altında uzakta.
Altındır ufuk çizgisi, altındır akisler,
Altın tozu halinde iner her yana sisler...
Durgun sular üstünde kesik vakvakalarla,
Uçmakta gümüş martılar, altın gagalarla.
Gök şimdi yeşil, şimdi kızıl, şimdi turuncu,
Camilerin andırmada mermerleri tuncu
Kandır dağılan şimdi günün battığı yerden,
Kandır sızan etrafa alev pencerelerden.
Kandır görünen Fatih'in altın âleminde,
Fethin yine İstanbul o en kanlı deminde:

II

Mevsim mayısın sonları, yaz başlamış artık,
Gittikçe açılmakta, dağılmakta karanlık.
Her şey hareketsiz, ağaran tan yeri sessiz,
Kalmış gibi şehrin sarılan bağrı nefessiz...
Bir korkulu rüyayı yataklarda sayıklar,
Dalgın uyuyanlar beraber uyanıklar...
Bir saltanatın son gününün korkusudur bu!
"Türkler hareketsiz duruyor, bir pusudur bu!"
Kostantin ümitsiz, saray erkânı telaşta
Surlarda Bizans askeri, Jüstinyani başta!
Çarpmakta bugün bir yeni korkuyla yürekler,
Zağnos Paşa bir yanda hücum emrini bekler.
Turhan Bey uzaklarda yakıp yıkmada hâlâ!
Bir yandan o Beylerbeyi korkunç Karaca'yla,
Türk ordusu İstanbul'u sarmış çepeçevre,
Dünya girecektir bu sabah bir yeni devre!

III

Birdenbire gökkubbe dolar velvelelerle,
Atlar koşar ön safta kabarmış yelelerle!
Tozlarla, dumanlarla karışmakta ateş, kan..
Yer yer tutuşur toprağın altındaki volkan!
Mızraklar uçar, oklar uçar, taşlar uçarken,
Burçlar yıkılırken, kesilen başlar uçarken,
Etrafa saçılmakta cehennemden alevler,
Tunç topların ağzıyla homurdanmadan devler..
Her hamleyi bir hamle kucaklar yeni baştan,
Jüstinyani bir sedyede kaçmakta savaştan!
Bir burca zafer sancağı dikmiş Ulubatlı...
İlk hızla girer Topkapı'dan yirmi bin atlı!
"Türkler geliyor!" çığlığı aksetmede dağ dağ,
Bir çağ kapanır böylece, başlar yeni bir çağ
Rum Kayseri'nin kellesi bir mızrak ucunda,
Şarkın eşi yok incisi Türkün avucunda!

IV

Ey Kayser, öğünsen yeridir kanlı başınla,
Tarihe adın geçti o erkek savaşınla!
Ey Fatih, iraden gibi kuvvetli bir elde,
Dünyanın asırlar boyu göz koyduğu belde!
Ey ünlü kumandan paşalar, tuğlu vezirler,
Ey tulgalı erler, ağalar, beyler, emirler...
Haşmetli zafer menkibeniz geçti şafaktan,
Gördüm, düşünürken sizi beş yüz yıl uzaktan!
Ey mutlu ışık beldesi, nurunla yıkansın,
Her türlü hıyanet dolu tarihi Bizansın!
Artık savaşın hüsnüne hayranlık içindir,
Artık zaferin şi'r için, insanlık içindir.
Sihrinle, füsununla, gururunla, nazınla,
Altın Haliçin, Marmaran, âşık Boğazınla,
Endamını sarmakta ipek tüllü karanlık,
Türk'ün güzel İstanbul'u mesut uyu artık!

ORHAN SEYFİ ORHON
(1890 - 1972)

Peri Kızıyla Çoban Hikâyesi, Toplu Şiirleri, S. 243-246

İSTANBUL'UN FETHİNİ GÖREN ÜSKÜDAR

Üsküdar, bir ulu rü'yayı görenler şehri!
Seni gıpta ile hatırlar vatanın her şehri.
Hepsi der: "Hangi şehir görmüş onun gördüğünü?
Bizim İstanbul'u fethettiğimiz mutlu günü!"
Elli üç gün en mehâbetli temâşâ idi o!
Sanki halkın uyanık gördüğü rü'yâ idi o!
Şimdi beşyüz sene geçmiş o büyük hatırâdan;
Elli üç günde o hengâme görülmüş buradan;
Canlanır levhası hâlâ beşer ettikçe hayâl;
O zaman ortada, her saniye gerçek bir hâl.

Gürlemiş Topkapı'dan bir yeni şiddetle daha
Şanlı nâmıyle 'Büyük Top' denilen ejderha.
Sarfedilmiş nice kol kuvveti gündüz ve gece,
Karadan sevk edilen yüz gemi geçmiş Halic'e;
Son günün cengi olurken ne şafakmış o şafak,
Üsküdar, gözleri dolmuş, tepelerden bakarak,
Görmüş İstanbul'a yüzbin meleğin uçtuğunu;
Saklamış durmuş asırlarca hayâlinde bunu.

YAHYA KEMAL BEYATLI
(1884 - 1958)

Yahya Kemal Beyatlı, Yaşamı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler, S. 93

KASİDE

(Kerem Kasidesi)

I

1. Ey muhît-i keremin katresi ummân-ı kerem
   Bâğ-ı cûd ebr-i kefinden dolu bârân-ı kerem

1. Ey lütuf deryasının damlası, kerem ummanı olan padişah! Cömertlik bağı, senin bulut gibi olan elinden yağan kerem yağmurlarıyla dolmuştur.

2. Matla-‘ı subh-ı zafer mihr-i zekâ ebr-i hayâ
Felek-i izz ü alâ dâver-i devrân-ı kerem

2. Sen zafer sabahındaki utanma bulutu ve zekâ güneşi olan yüceliği göklere benzeyen lütuf devrinin padişahısın.

3. Tâc-bah-ı ser-i sultân-ı salâtîn-i cihân
Zînet-i taht u nigîn Hazret-i Sultân-ı kerem

3. Sen dünyada kralların başına taç bağışlayan, tahtın ve mührün süsü, lütuf padişahısın.

4. Zıll-ı Hak âh Muhammed ki i iği göğünün
Kem-terîn ılduzı olur meh-i tâbân-ı kerem

4. Padişah Mehmed, Tanrının gölgesidir, lütfun parlak ayı onun göğe benzeyen yüksek eşiğinin en önemsiz yıldızıdır.

5. Ayağı toprağıdur cevher-i iksîr-i hayât
Âsitânı tozıdur sürme-i a’yân-ı kerem

5. Hayat iksirinin cevheri ayağının toprağıdır. Eşiğinin tozu da lütuf sahiplerinin gözlerine sürmedir.

6. Açılur hulkı nesîmiyle gül-i gül en-i cûd
Bezenür lutfı zülâliyle gülistân-ı kerem

6. Cömertliğin gül bahçesinin gülü onun yaratılışının latif esen rüzgârıyla açılır. Cömertliğin gül bahçesi lütfunun tatlı suyuyla dolar.

7. Bahr-ı Ahzar ne-durur kulzüm-i cûdunda habâb
Katre-i feyzi nedür ebr-i dür-ef ân-ı kerem

7. Hint okyanusu da nedir, senin cömertlik denizinde ancak bir kabarcıktır. Cömertliğin inci saçan bulutundaki damlanın bereketi nedir?

8. Bî-kıyâs olalı ihsânlarun iy hüccet-i cûd
Kâtı‘ oldı cedel-i hasmını bürhân-ı kerem

8. Ey cömertliğin delili, bağışların emsalsiz olunca düşmanının mücadelesi son buldu.

9. Kefi bir demde nisâr itdüği gencün örin
Hare dek vezn idemez keffe-i mîzân-ı kerem

9. Muhtaç olanlara, avucunun bir anda saçtığı hazinenin onda birini cömertlik terazisinin kefesi kıyamet gününe dek ölçemez.

10. Ne melek-hûy meliksin dem-i lutfun ile
Kevseri cûd akıdur ravza-ı Rıdvân-ı kerem

10. Ne melek huylu hükümdarsın (ki) lütufkâr nefesin cennetin cömertlik ırmağını akıtır.

11. Ne kerâmet kodı Hak zât-ı kerîmünde k'olur
Ayağun basduğı yir Çeme-i Hayvân-ı kerem

11. Tanrı sana nasıl bir keramet verdi ki senin cömert şahsında ayağının bastığı her yer cömertliğin ölümsüzlük suyu olur.

12. Bulmasa nâm-ı erîfünle eref nâme-i cûd
Ebter olaydı kamu defter ü dîvân-ı kerem

12. Cömertlik defteri şerefli isminle şeref bulmasaydı bütün cömertlik defterleri ve divanları eksik olurdu.

13. Gün gibi saltanatun topı göğe ağsa ne tan
Sana sunıldı bu meydânda çü çevgân-ı kerem

13. Saltanatın topu güneş gibi gökyüzünü aydınlatarak göğe yükselse şaşılır mı? Çünkü cömertliğin asası sana sunuldu.

14. Bahr-ı cûdun nice erh ola k'anun rehasıdur
Hâsıl-ı kân-ı sehâ mâye-i ummân-ı kerem

14. Senin deniz gibi olan cömertliğin nasıl açıklanabilir ki, cömertlik madeninin mahsulü ile bağış ummanının esası onun ancak bir damlasından ibarettir.

15. Saltanat hil‘atini kaddüne hayyât-ı felek
Râst biçmese açılmazdı girîbân-ı kerem

15. Felek terzisi, saltanat kaftanını senin boyuna göre ölçmeseydi cömertliğin yakası açılmazdı.

16. Ne kadar zer var ise dest-i zer-ef ânun ile
Harf-i zer gibi perâkendedür iy kân-ı kerem

16. Ey lütuf kaynağı, ne kadar altın var ise altın saçan elin ile hepsi altın sözü gibi dağıtılmıştır.

17. Sîm sûretde sitem ekline yazıldugıçun
Dağıdursın anı düman gibi iy hân-ı kerem

17. Ey cömertlik hükümdarı, sîm (gümüş) görünüşte sitem (zulüm) şeklinde yazıldığı için onu düşman gibi dağıtırsın

18. Gök tenûrunda kuru kurs okınur mihr ile mâh
Hân-ı lutfunla firâvân olalı nân-ı kerem

18. Lütufkâr sofranda cömertlik ekmeği çoğaldığından beri gökyüzü fırınındaki güneş ve ay kuru pide gibidir.

19. Kâse-i hırs doyar sofra-i ihsânundan
Dest-i in’amun ile âm olalı hân-ı kerem

19. Cömertlik hükümdarı, lütufkâr sofran nimet eliyle herkese açık olduğu günden beri insanların hırs kâseleri bu bağış ve ihsan sofrasından doymuştur.

20. Mihr-i cûdun çemen-i lûtfa zer-ef ân olalı
Gül en-i dehri bezer nergîs-i bostân-ı kerem

20. Cömertliğinin güneşi lütfun çimenine altın saçtığından beri, lütuf bahçesinin nergisleri, dünyanın gül bahçesini süslemiştir.

21. Bûy-i hulkundan urur müg gibi dem ki tutar
Hô revâhıyla cihân bağını reyhân-ı kerem

21. Cömertliğin güzel kokusu, güzel yaratılışının kokusu,
misk gibi hoş kokularla dünya bahçesini tutar.

22. Ahmed'ün gam makası kesdi dilin em' gibi
Sana rûen diyemez hâlini sultân-ı kerem

22. Gam makası, Ahmed'in dilini mum gibi kestiğinden
halini kerem sultanına açıkça söyleyemez.

23. Sen Süleymânı ne dille öge bir mûr-ı za'îf
Getüre nutka meger lûtfun ile anı kerem

23. Güçsüz bir karınca Hz. Süleyman'a benzeyen seni nasıl övebilir?
Senin lütfun ve asaletin zaten seni dile getirir.

24. Husrevâ pâreledi cevr eli sabrum yakasın
Dest-gîr olsa demidür bana dâmân-ı kerem

24. Ey padişah! Haksızlık sabrımın yakasını parçaladı,
bana lütuf eteğinin eli yardımcı olsa yeridir.

25. Midhatun bülbülini gam kafesinde koma kim
Hayfdur tûtîye zehr iy ekeristân-ı kerem

25. Ey, kerem şekeristanı! Sana övgüleri sunan bülbülü zindana
koyma! Çünkü papağana zehir vermek yazıktır.

26. Ekremü'l-halksın iy vâsıta-i ıkd-ı kirâm
Her le'îmün sözin i itme budur ân-ı kerem

26. Ey şereflîler gerdanlığının vasıtası! Sen yaratılmışların en
şereflisisin. Her alçağın sözünü işitme. Cömertliğin şanı bunu
gerektirir."

27. Kul hatâ kılsa n'ola afv-i ehenâh kanı
Tutalım iki elüm kanda imi kanı kerem

27. Senin bir kulun hata yaptıysa bunda şaşılacak bir şey yok,
hükümdarlar padişahının affı nerede? Varsayalım ki iki elim kana
bulaşmış olsun, senin bağışlaman nerede?

28. Umarım cürmümi gark itmeğe rahmet suyına
Mevc-i ihsânun ile cû ide ummân-ı kerem

28. Kerem okyanusunun bağışlama dalgalarıyla coşarak
suçumu rahmet suyuna batırmasını umarım.

29. Bir kara toprağum ihyâ-yi memât itmek için
Yağsa cûdun bulıdından n'ola nîsân-ı kerem

29. Ben bir kara toprağım, ölüyü diriltmek için cömertlik
bulutundan lütuf yağmuru yağsa ne olur?

30. Nice k'iklîm-i mürüvvetde geçe hükm-i vefâ
Nice k'eyvân-ı atâda dura dîvân-ı kerem

30. İyilik ülkesinde vefa hüküm sürdükçe, bağışlama
sarayında lütuf divanı durdukça,

31. Nice k'insân ola âlemde abîdü'l-ihsân
Nice kim ola cihân tâbi-i fermân-ı kerem

31. İnsanlar dünyada ihsanlarının kölesi oldukça ve
cihan da bu bağışlama fermanına bağlı kaldıkça,

32. Dest-i ihsânun ile yapıla bünyâd-ı sehâ
Pâye-i kadrün ile yücele eyvân-ı kerem

32. Cömertliğin binası iyiliğin eliyle yapılsın ve meydana gelen
bu saray da senin onurunun derecesiyle yükselsin.

33. Nice kim Ka'be müsâfirlerini lutf-ı İlâh
Rahmeti hânına her sâl ide mihmân-ı kerem

33. Nasıl Allah'ın lütfu, her sene rahmet sofrasında Kâbe ziyaretçilerini ağırlıyorsa, oradaki mübarek kurban kesimi gibi

34. Iyd-ı ferhundene kurbân ide a'dânı felek
Sen ehibbâna buyur âb-ı sehâ nân-ı kerem

34. Felek de senin düşmanlarını kutlu bayramında kurban etsin ve böylece sen de dostlarına cömertlik suyu ve lütuf ekmeği ikram et.

35. Ömr-i hasmun ire târîh gibi pâyâna
Nâmunı nâme-i ikbâl ide unvân-ı kerem

35. Düşmanlarının ömrü tarih gibi sona ersin, talih kitabı senin adını kendisine lütuf ünvanı yapsın.

AHMET PAŞA
(1426 - 1496)

Not: Ahmet Paşanın sarayın kapıcılar odasında mahpusken yazdığı söylenen Kerem kasideleri iki tanedir. Bunlardan bilhasa birincisi tanınmıştır. Yaklaşık 30 beyit tutan ikinci kaside, herhalde Padişah huzurunda hatırı olan bir vezire hitaben söylenmiştir. Bu zat, ihtimal ki, şaire karşı hususî bir teveccüh beslediği bilinen Sadrazam Mahmud Paşa'dır" demektedir. (İlaydın 1956: 1-18; Tarlan 1992a: 12).

Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, Sayı 10, 2006, S. 383-386

KIT'A

Şehâ bu sûret-i zîbâ sana Hak'dan inâyetdür
Sanasın sûre-i Yûsuf cemâlünden bir âyetdür
Senün hüsnün benüm aşkum senün cevrün benüm sabrum
Demâdem artar eksilmez tükenmez bî-nihâyetdür.

(Güzel varlığın Tanrı'nın armağanıdır sana Sultanım,

Sanki Yusuf Sûresi güzel yüzünden bir ayettir.
Senin güzelliğin, benim aşkım, senin zulmün, benim sabrım
An be an artıyor ve eksilmez, tükenmez sonsuza dek.)

ZEYNEB HATUN
(Zeynünnisâ)
(? - 1474)

Sehî Bey Tezkiresi, Heşt-Behişt. Ankara:
Akçağ Yay. 218, İsen, Mustafa (hzl.) (1998).

MERKAD-I FÂTİH'İ ZİYARET' ten

Her gûşesinde dehrin nâm-ı beka-nisârın
Şâyestedir denilse âlem senin mezârın,

Kaldın cihanda bir ân, her ânın oldu bir devr
Mülk-i ezeldi gûya tahtında hem-civârın,

Sensin o pâdişeh ki bu ümmet-i necibe
Emsâr bahşişindir, ebhâr yâdigârın.

(.....)

Bir dem yüzün gülünce âlem bahâr olurdu,
Misl-i küsûf her câ, zâhirdi iğbirârın.

(.....)

Bir yıldırımdı niyzen peyveste ka'r-ı hâke
Bir burc-ı hak-nümâdır, ermiş göğe menârın.

(.....)

Her dem sana açıktır ebvâb-ı arş-ı rahmet
Türbendir en azîmi feth ettiğin diyârın.

(.....)

İster idin ki olsun düşmenle yâr yekdil
Devrân idi rakibin, Allah idi nigârın.

(.....)

Açtı sana cenâhın cânân-ı sermediyyet
Etti anı derâğuş cân-ı cihan-sipârın.

(.....)

Medhinde şâirâne ilhâmlar gerektir
Tâ'rifi yerde bitmez arşa çıkan kibârın.

ABDÜLHAK HÂMİT TARHAN
(1852 - 1937)

Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Mayıs 1953, S: 20, S. 510-512

Merkad: kabir, mezar / Dehr: dünya / Nâm-ı beka-nisâr: hiç unutulmayacak ve her tarafta bilinen adın /Şayeste: lâyık / Necîb: soylu / Emsâr: büyük topraklar, karalar / Ebhâr: denizler / Şevket: ulu, yüce / Misl-i küsûf: güneş tutulması gibi / Câ: uygun / İğbirar: kırgınlık / Nîze: mızrak / Peyveste: ulaşmış, varmış / Ka'r: derinlik / Hak-nüma: Tanrıyı gösteren / Menar: minare / Ebvab: kapılar / Arş-ı Rahmet: Tanrı katında bağışlanmalar / Nigâr: sevgili / Sermediyyet: ebedilik, sonsuzluk / Derâguş: kucaklama, sarma / Sipâr: feda eden, veren

SÛRLAR ÖNÜNDE FATİH

Ben Fatih'im
İkinci Sultan Mehmet
Bu ne ki havada
Renk renk ve pul pul ?!.
Bir yanı kan kokulu, bir yanı barut
Bir yanı bahar İstanbul ..

Elli ikinci gece İstanbul önlerinde
Hain düşman, sabaha avucumuzda bil şehri
Bir devr açılacak günle beraber
Büyük, yeni, ileri.
Mâdem ki Allaha doğru bu gece
Bütün surlar, İstanbul ..

Ben Fatih'im
İkinci Sultan Mehmet
Bu ne ki toprakta
Bu güç, bu kuvvet ?!.
Tepelerden, tepelerce büyümüş
Zamana tepeden bakar İstanbul ..

Bir titreme, bir titreme ötede
Yeniçerilerin kılıçlarından
Sılması mı tutmuş acep zamanın ?
Sana geldik üç yüz bin atlı
Gayri Bizans'a düşman
Fatih'e yâr İstanbul ..

Ben Fatih'im
İkinci Sultan Mehmet
Bu ne ki sularda
Bu nefes, bu ses ?!
Ne konuşur bu fetih sabahında
Sancaklar, sancaklar İstanbul ?..

... Fetih sabahıdır
Bir kılıç gibi selâmlar gün İstanbul'u
Sûrların üzerinden
Güneşin dostça ilk serpilişi bu ..
Yedi iklim, dört bucak, gayri
Bir ucundan bir ucuna kadar İstanbul ..

ABDULLAH RIZA ERGÜVEN
(1925 - 2001)

Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Mayıs 1953, S: 20, S. 539

ONA DAİR

EMİR: FATİH'İN BEŞ ASIRLIK EPİĞİ

Fatih için yazılan, 5 asırdır saklı kalan Latince epik şiir Türkçe ve İngilizce yayımlandı.

Yüksek lisans döneminde Amerika'da yaptıkları çalışma sırasında akademik bir kitapta yapılan atıfla şiirden haberdar olan Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Filiz Barın Akman ile aynı üniversitede görev yapan akademisyen yazar Doç. Dr. Beyazıt Akman, eseri araştırmaya başladı.

Eserin Latince el yazmasının İsviçre'nin Cenevre şehrindeki Bibliotheque de Geneve kütüphanesinde olduğunu belirleyen Akman çifti, eserin 1978'de hazırlanmış bir transkripsiyonunun İtalya'da bulunduğu bilgisine ulaştı.

Yayın yönetmeni Abdülkadir Özkan'ın konuyu ilettiği Türkiye'nin Vatikan Büyükelçisi Lütfullah Göktaş, bir sahafta bulduğu eseri Akman'a ulaştırdı.

Eseri, Latinceden Türkçeye Ahmet Deniz Altunbaş, İngilizceye ise Central Michigan Üniversitesi Emerita Profesörü Ronnie Apter ve Columbia Üniversitesinden Mark Herman çevirdi.

Akademisyen Akman çifti, Kültür ve Turizm Bakanlığının desteğiyle 5

asır sonra eseri, "Emir: Türk İmparatoru Mehmet'in Hayatı ve Fetihleri" orijinal adıyla ilk kez Türkçe ve İngilizce olarak kitaplaştırdı.

İngilizce olarak yayıma hazırlanan kitaba, Londra'daki Queen Mary Üniversitesi Rönesans Araştırmaları Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Jerry Brotton da ön söz yazdı.

İki dilde yayımlanan kitap, Kopernik Kitap'tan çıktı.

"Şiiri, çok ciddi bir analize tabi tuttuk"

Doç. Dr. Filiz Barın Akman ile Doç. Dr. Beyazıt Akman, şiiri ve eserin kitaplaştırılması çalışmalarını AA muhabirine anlattı.

Beyazıt Akman, eserin, Bellini'nin Fatih portresinden hiçbir farkı olmadığını söyledi.

Bir ekip çalışmasıyla kitabı hazırladıklarını anlatan Akman, Cumhuriyet'in 100'üncü yılında böyle bir eseri uluslararası kültür sanat ve bilim dünyasına kazandırmaktan heyecan duyduğunu dile getirdi.

Şiirin yazılı serüveni, içeriği ve şairin Türklere karşı olumlu olumsuz bakış açısının ilgilerini çektiğini belirten Akman, şöyle konuştu:

"Şiirin 5 asırdır adeta kütüphane arşivlerinde saklanması çok enteresan. Normalde bu çapta bir eseri, sadece 15'inci asırda yazıldığı için, Latince olduğu için ve bir Latin tarafından bir Türk-Müslüman sultanına yazılması hasebiyle de en azından İngilizcede bunun çevirisini bulmayı beklersiniz. Ama o da gerçekleşmemiş. İşte biz bu uzun soluklu projeyle, şiiri hem iki modern dile, İngilizceye ve Türkçeye kazandırdık hem de bunun tarihsel arka planını, metin tahlilini, şiir analizini yaparak ulusal ve uluslararası akademik camiaya kazandırmış olduk. Şiiri, edebi bir eleştiriye, tarihsel bir araştırmaya, Doğu-Batı ve Hristiyanlık İslam ilişkileri anlamında da çok ciddi bir analize tabi tuttuk."

"Fatih'in zaferlerini ve kahramanlıklarını anlatıyor"

Filiz Barın Akman da 2004'te Amerika'da araştırma yaptıkları bir metinde esere ilişkin atfa rastladıklarında, eserin İngilizcesini aradıklarını ancak hiçbir çevirisini bulamadıklarını anlattı.

O zaman eseri Türkçe ve İngilizce yayımlamaya karar verdiklerini, 2019'da eserin transkripsiyonu ellerine ulaştığında çalışmaya başladıklarını bildiren Akman, yaklaşık bir ay önce çalışmaların tamamlandığını ancak 6 Şubat'ta yaşanan depremler nedeniyle tanıtım yapmadıklarını söyledi.

Akman, şiirin Fatih'in çocukluk çağından itibaren 1476'ya kadar kazandığı zaferleri, fetihleri ve kahramanlıklarını anlatan manzum bir eser olduğunu ifade ederek, "Bu eser, Fatih Sultan Mehmet'i, Kartacalı Hannibal, Helenistik dönemden Pyrrhus, Kiros (Pers İmparatoru), İskender'in babası Makedonyalı Filip gibi antik çağ komutanları arasında zikretmek için yazılmış." dedi.

"Şiir, Fatih Sultan Mehmet'e sunulmadı"

Fatih'in şanının edebiyat eserinin mısralarında, hecelerinde yaşaması ve gelecek nesillere aktarılması için Othman Ferducci tarafından yazılmasının istendiğini dile getiren Akman, yazımına 1471'de başlanan şiirde tarihi detayların da yer aldığını bildirdi.

Şiirin 1476'da tamamladığını ancak aynı yıl Ferducci'nin ölümüyle şiirin, yazarı Filelfo'nun elinde kaldığını aktaran Akman, şunları kaydetti:

"Araştırmalarımızda, şiirin Fatih Sultan Mehmet'e sunulmadığını gördük. Şiirin tek nüshası bu süreçten sonra hiç İstanbul'a gelmeden hep Avrupa'da kalarak, şu an İsviçre'de bulunduğu kütüphaneye gitmiş. O nedenle Fatih bu şiiri hiç görmemiş. Venedik-Türk savaşları süreci nedeniyle de şiiri Fatih'e götürüp teslim edemediğinden 'Ne yapsam?' diye düşünürken, dördüncü kitapta yaptığı son eklemelerin bulunduğu nüshayı Milano düküne vermek istiyor. Milano dükü de 1476'nın noelinde suikasta uğrayınca eser yine elinde kalıyor. 1477 yılında Urbino düküne veriyor ve eser İtalya'da kalmış oluyor. 1481'de şair öldüğü zaman bütün eserleri dağıtılıyor ve asilzadelerde kalıyor. Şiir, 17'nci yüzyılda Fransız parlamentosunda danışmanlık yapan asilzade Paul Pateu tarafından bulunuyor ve batı Avrupa'ya getiriliyor. 1720 yılında Cenevreli bir din adamı Ami Lullin, satın aldığı eser üzerinde çalışmalar yapıyor. O da ölünce eser, halen bulunduğu İsviçre'deki kütüphaneye getiriliyor."

Asırlarca saklı kalan şiirin hikayesi

Akademisyen çiftin araştırmaları sonucu gün yüzüne çıkarılan şiirin hikayesi şöyle:

"Çanakkale'de ikamet eden Anconalı İtalyan tüccar Othman Lillo Ferducci, İstanbul'un fethinde alınan esirler arasındaki kayınbiraderinin salıverilmesi ricasıyla Fatih'e mektup gönderir.

2. Murat'ın yakın dostu olan babasının Türk dostluğunun nişanesi olarak adını Othman koyduğu Ferducci, herhangi bir fidye talep etmeden savaş esirini salıveren Fatih Sultan Mehmet'in bu centilmen hareketinden oldukça etkilenir ve muhtemelen Fatih onuruna epik bir şiir yazdırmaya o zaman karar verir.

Ferducci, 1471'de Fatih'in onuruna Rönesans şairi arkadaşı, 1426 İstanbul Pera doğumlu Giovanni Mario Filelfo'dan Fatih Sultan Mehmet ile ilgili, onun başarıları ve fetihlerini anlatan bir epik şiir yazmasını ister."

Filelfo, yaklaşık 5 bin mısradan oluşan dört kitaplık eseri hazırlama nedenini, eserin girizgahında şu dizelerle anlatır:

"Othman Lillo Ferducci'nin ricaları üzerine
Türk'ün kazandığı zaferleri anlatmam gerekti;
Kendisi, böylesine arzuladığı bir eserin
Bendeniz şairin dizeleriyle ölümsüzleşmesi dileğinde.
Her ne kadar içim yansa da iş başa düştü.
Gönül isterdi ki bu Latince mısralar farklı havadisler anlatsın
Venediklilerin Türklere galebe çalmasını
Ve Türklerin Asya'da eskiden olduğu gibi meçhulde kalmasını
Avrupa'nın koruyucu ruhlarını rahat bırakmasını anlatayım.
Mehmet, övgülerle yıldızların katına hak etmediği için çıkartılmış değildir.
Mars'ın ve beyzadelerin övgülerine mazhar olarak, dünyanın dört köşesinde namı anılır,
Her ne kadar tüm dünyada Mesih'e tapınanların
Ve Papa'nın sarayının nefretinin odağında olsa da."

Şiirin hamisi Othman Lillo Ferducci de eser için kaleme aldığı ithafında şu ifadelere yer verir:

"Beni sevdiğin kişilerin, görkemine kendilerini adadıkları için saydıklarının, bolca lütufta bulunduklarının arasında say. Ve dahası, ey soylu hükümdar, bu naciz hediye vesilesiyle yüceliğin huzurunda ihsanına nail olmayı, beni muteber bilmeni niyaz ediyorum. Eğer sonunda bunu elde edersem, sana saygıda kusur etmeyerek, hürmet göstererek ve yücelterek bütün mertebeler içinde en yükseğine ulaştığımı düşüneceğim ve kendimi çok büyük ve değerli bir hazine elde etmiş olmaktan daha az şan kazanmış addetmeyeceğim. Senin lütfunla süslenip kuşandığım yerde, otorite, zenginlik ya da şereften yana ne eksiğim kalır ki? Biz, Ferducci ailesinden olanlar, kendimizi daima senin adına adayanlar, daima senin şanın için can atanlarız."

İSA TOPRAK

Anadolu Ajansı Web Sitesi, 11.03.2023

FATİH DEVRİ SANATLARI

Fatih devri Türk sanatları incelenecek olursa, her sanat bölümünde gelişmeler, ilerlemeler ve yenilikler görülüyor. Zaten yüzyıllar boyu muhasara ve hücumlara göğüs geren Bizans surlarının delik deşik olması yani İstanbul'un fethi, bu üstün bilgi ve sanata dayanan silahların bir başarısı olduğu şüphesizdir. Yine fetihten sonra başta Ayasofya olmak üzere eski anıtların resimleriyle, nakışlarıyla birlikte muhafazası ve hele Patrikliğin yeniden kurulup devam ettirilmesi üstün kültürün en açık birer delilidir. Sanat eserlerine ve insan haklarına karşı gösterilen bu saygı kalpleri de fethetmiştir.

Tahsiline ve iyi yetişmesine büyük dikkat gösterilmiş olan, Arapça ve Farsçadan başka Yunanca ve bazı söylentilere göre Sırpça da bilen genç Fatih'in, kültüre verdiği önem, fethin arifesinde beliriyor. İlk iş olarak, Ayasofya'nın ve Pantakrator (Kilise camii)'un papaz odalarını medrese haline koyarak müderrisliğe, Molla Hüsrev ve Molla Zeyrek gibi tanınmış en büyük âlimleri getirmiş, hemen derslere başlatmıştır. O zamanın milletlerarası bir âlimi olan Ali Kuşçu da hükümet merkezine davet edilerek Ayasofya'da müderris olmuştur.

Nihayet bu teşebbüslerden alınan verim ve neticelere göre, 1462–1470 yıllarında tam teşekkül halinde, Fatih Külliyesi, yani ilk Türk Üniversitesi kurulmuştur. Şimdi 500 yaşını doldurmak üzere olan bu ilim kurumunun teşkilatı, bugünün öğretim kademelerine örnek bir haldedir. Tahsil, ilk mekteple başlıyor, orta ve yüksek derecelerle tamamlanıyor. Öğrenciye yatacak yer, yiyecek temin edildikten başka harçlık da verilmektedir. Külliye; cami, medarisi semaniye (8 medrese), tettümme medreseleri (8 adet), darüttalim (ilkokul), kütüphane, darüşşifa, imaret, tabhane, misafirhane ve kervansaraydan toplanmıştır.

Öğretimin, din, felsefe, tıb, astronomi ve riyaziye bölümlerine ayrıldığı, bugüne kadar gelen kitaplardan belirmektedir. Fatih'in, hususiyle coğrafyaya verdiği önem ve bir dünya haritası yaptırmak üzere uzmanlar getirttiği de bilinmektedir. Bu konu üzerine o zamana kadar ortaya konmuş olan gayet nadir malzemeyi de toplattırmıştır ki bu eserler şimdi Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunmaktadır.

Fatih Sultan Mehmet, kültür davasını bu suretle temin etmiş ve yine fetihten sonra (Rumeli ve Anadolu taraflarından İstanbul'da karara rağbet eden raiyyet menolunmayıp belki her taraf eshabı sanayi ve hiref, ehlü-iyali ile payitaht irsali) yolunda tebliğler ve teşviklerde bulunmuştur. Bu suretle yurdun türlü illerinden, birçok sanatkârlarla halk yeni devlet merkezine gelmiştir.

Fatih, yabancı memleketlerden de bir hayli âlim ve sanatkârı davet etmiş ve İstanbul, o zamana kadar çağdaş hiçbir devlette görülmemiş doğu ve batının sanat ve ilim merkezi olmuştur. Bu sebepten Fatih devri sanatlarının önemli bir orijinalitesi vardır. Bununla beraber Bizans, ne kadar çökmüş olsa da eski bir sanat ve kültür geleneği bulunduğundan, bunun Fatih devri sanatlarının inkişafında etkisi ve kolaylığı olmuştur.

Mimari eserler: Fatih'in büyük zaferlerle geçen saltanat yıllarında birçok gaileler ve zorluklar arasında yurdun imarında da büyük hamleler yapılmıştır. Bugün yurt içinde ve hattâ dışında Fatih'in yaptırdığı ve yahut o devirden kalma nice eser bulunmaktadır ki bunların isimlerini sıralamak bile zordur. Nitekim İstanbul, kısa zamanda yapılan cami, medrese, han, hamam, saray, bedesten ve benzeri binalarla mamur bir Türk şehri oluvermiştir. İşte büyük bir tarihi olan Bizans başkentinin ve birçok şehirlerin çehresinin değişivermesi, Fatih devri mimari kudretini gösteren en büyük delildir.

Fatih, fetihten sonra ilk sarayını, Bayezid formunda şehrin göbeğinde (1454), külliyesini başka bir tepede (1462–1470) ve yeni sarayını Sarayburnu'nda (1470–1478) kurmuş yani şehre baştan başa millî temeli atmış ve ana hattı çizmiştir. Mamafih Fatih'in hocaları, uleması, vezirleri, yakınları da şehrin her köşesinde mamureler meydana getirmişlerdir.

Fatih Külliyesi, bütünüyle o yüzyıllarda emsali görülmemiş kültürel ve sosyal bir sitedir. Mimari plân esaslarında Bursa ekolünün devamı görülmekle beraber Fatih Camii'nin, iki pilpaye ve iki sütuna

oturtulmak suretiyle geniş bir mekân temini, Ayasofya etkisi bulunmaksızın Bursa ekolünden bile ayrılarak Türk mimarisindeki inkılâbı göstermektedir. Şadırvan avlusunun pencere üstlerindeki mozaik yazılar, sütun başlıkları, hususiyle tabhhanedeki yassı sütunlar bu devrin özelliğini taşımaktadır.

Fatih'in "Saray-ı Cedid"indeki bazı binalar, bu arada Çinili Köşk, plân ve süsleme bakımından Fatih devrinin muhteşem bir sanat anıtıdır. Hakikatte bu köşkün plânında, Yıldırım Camii ile bir benzerlik bulunmakla beraber bodrum ve asma katları, kubbelerin gelişmesi, üstünün teras şeklinde olması, devrinin orijinalitesidir. Yine Fatih devrinde birçok hamamlar yapılmış olup bugün ayakta kalanlar arasında Mahmut Paşa Hamamı, her yönden bir nümune halindedir. Fatih devrinden kalan mezar taşları bile güzellikte ve incelikte yine o devrin birer sembolüdür.

Çiniler: Mimari eserlerin gelişmesinde, buna bağlı birtakım sanatların da birlikte yürümesi bir zarurettir. Yoksa muhteşem bir binanın, kubbesinin kalem işlerinin basit bir halde kalması, kapı ve pencerelerinin arasında insicam bulunmaması pek hazin bir manzara teşkil edeceği şüphesizdir. Nitekim sanat tarihi, bu gibi sanatların beraberce yürüdüğünü ve bunun memleketin kültür seviyesi ve refahı ile alâkalı olduğunu göstermektedir. İşte Fatih devri sanatlarında bu muvazeneyi pek açık görmekteyiz.

Mamafih Fatih devri çiniciliğinde yeni bir inkılâp belirmiyor. Ancak Çinili Köşk'ün dışını ve içini süsleyen çiniler, daha ziyade Selçuk ekolüne yakınlık göstermekte olup hususiyle mozaik çiniler fevkalâdedir. Altın yaldızlı çinilerde de lotüsler, Çin bulutları ve rumîlerle vücuda getirilen kompozisyon gerçekten nefis ve zamanının birer buluşudur. Yine Fatih'in Sadrazamı Mahmut Paşa'nın türbesinin cephesindeki çini süslemeler, Bursa ve Edirne'de bile eşi olmayan tek eserdir.

Ağaç oymacılığı: Bu devrin mimari eserlerinde, hususiyle Fatih Sarayı'nda bulunan kapı ve pencere kanatlarının, Selçuk ve Bursa ekolünden ayrıldığını, daha sadeleştiğini ve nebatî maddelerin çok ince ve temiz bir suretle tatbik edildiğini gösteriyor.

Nihayet Fatih devri mimarisi; plân, konstrüksiyon, organ ve çeşitli süslemeler yüzünden göze çarpan vasıflar taşımakta ve Sinan ekolünün geniş zeminini hazırlamış bulunmaktadır.

Fatih devrinin öteki sanatlarına bakılınca, birçok bölümlerde yeni gelişme ve değişmeler görülüyor.

Türk kumaş dokumacılığı: Bu sanatın gelişip yükselişi şimdiye kadar XVI. yüzyıla mal edildiği halde, son yapılan incelemeler büyük ilerlemelerin XV. yüzyılda olduğunu ve bu devirde pek nadir kumaşların meydana getirildiğini göstermektedir. Nitekim Kanun-name-i İhtisab-ı Bursa'da "Kadifenin ve kemhânın ve sair akmişe-i mütenevvianın" 25 yıl evvel daha iyi yapıldığı ve zamanla kalitesinin düştüğü mahkeme kararı ile tespit edilmektedir. Binaenaleyh bu gelişmeyi kolaylaştıran âmiller arasında temasların etkisi olduğu, nitekim İtalyan kumaş sanatından bile ilham alındığı beliriyor. Bu suretle yeni bir Türk kumaşçılığının doğduğu görülmektedir. Bunların en güzel örnekleri de Fatih'e ait kaftanlar olup Topkapı Sarayı Müzesi Kumaş Dairesi'nde teşhir edilmektedir.

Resim ve Minyatür: Bu konuda Fatih devri, Batı ve Doğu'da misli görülmemiş bir sanat sahası halindedir. Bilindiği gibi bu hükümdar, İtalya'dan Veronalı Matteo di Paseti'yi ve Napoli'den Constanza de Ferrara'yı ve nihayet Gentile Bellini'yi getirtmiştir. Bununla beraber Matteo'nun gelmediği de rivayet olunur. Bizim incelemelerimiz, Fatih'in aynı zamanda Doğu'dan da birçok ressam ve minyatürist getirttiğini belirtiyor. Bu suretle Fatih Sarayı nakışhanesi, Doğu ve Batı üstatlarının toplandığı yüce bir akademi halini almıştır. Bu çalışmalarla İstanbul'da yeni bir resim ekolünün doğduğu görülüyor. Bunlardan biri de, Fatih'in Nakkaşbaşısı Sinan Bey tarafından yapılmış olan portredir.

Bu konuyu en geniş suretle aydınlatacak malzemenin başında Topkapı Sarayı Müzesi'nde 2153 numarada kayıtlı albüm gelir. Fatih zamanında toplanmış olan çeşitli güzel yazılar, türlü minyatürler, Garp resimleri, o devre ait boyalı gravürlerle katı' denilen oymalardan toplanmış olan albümün içindeki malzemenin sayısı 298'i bulmaktadır.

O devirde bu derece nadir ve çeşitli malzemeyi toplamak, sanat anlayış ve görüşünün geniş çerçevesini belirtmektedir. Bu malzeme, tükenmez bir hazine olup, sanat tarihinin birçok karanlık noktalarını aydınlatacak eserler vermeye müsait bir kaynaktır.

Zaten Fatih'in, birçok portre ve madalyalarının yapılmış olması ve hattâ yapılacak heykeli için yerin bile tespit edilmesi, sanata vermiş olduğu kıymeti ve bu suretle dünya sanatkârlarının ne derece alâkalandıklarını göstermektedir.

Fatih'in kitaplarına gelince; bunlar da şehzadelik ve hükümdarlık zamanına ait olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Hususiyle "zahriye"lerinin tezhibi renk, kompozisyon, çalışma yönünden nefis bir özellik taşımaktadır. Ciltlerine gelince, ilk defa bu kadar ileri gitmiş parçalar görülüyor. Bu kitaplar arasında Bizans zamanından kalmış bazı eserler bulunduğu gibi Avrupalı müellifler tarafından yazılmış ve kendisine sunulmuş eserler de mevcuttur.

Nihayet Fatih; şairdir, âlimdir, ilim adamlarına, dünya sanatlarına meftundur. Türk üniversitesinin ilk kurucusudur. Hattâ bu meziyetleri ve anlayışı sayesinde, mimariden başlayarak birçok sanat bölümlerinde büyük gelişmeler olmuş ve Türk Rönesansı diyebileceğimiz bir inkılâp vücut bulmuştur.

TAHSİN ÖZ

Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Mayıs 1953, S: 20, S. 513-517

FATİH SULTAN MEHMED / İKİ KITANIN HÜKÜMDARI

29 Mayıs 1453 tarihinin son yıllarda tarih edebiyatımızda münakaşa konusu olduğu görülüyor. Bazı yazarlar fethin gerçek bir kuşatma ve zafer olmadığını, Konstantinopolis'in savunmasının çok yetersiz olduğunu, hatta çocuk ve kadınlara kaldığını bile söylüyorlar. Bu arada karadan gemi yürütme olayını tamamen reddediyorlar. Her şeyi bilenler (!) bu konuda sadece ve sadece okul tarih kitaplarındaki bilgileri ele alıp sözde çürütmeyle meşguller. Fransız'ın tabiriyle "bu açık kapıları omuzlamak" beş buçuk asır evvelki tarihin anlaşılması için hiçbir katkı sağlamaz.

Güya tabu düşünceyi değiştirecek olanlar ne tarih yazımını, ne 15'inci asır vesikalarını, ne Türk ne Ceneviz ne Papalık arşivlerini ve ne de Bizans Helen tarih yazımı kaynaklarını inceleyecek durumdadır. Hatta bu kaynakların modern örneklerini bile takip edemezler.

İkincisi; dönemin Osmanlı kaynakları üzerinde bilgi edinecek durumda değiller. Hatta bu yazarlardan birinin tamamen modern Türkçe kitaplar ve ecnebilerin çevirilerine dayandığını gördüm. Mesela kuşatma günlükleri ve gemilerin karadan çekilmesi gibi konularda Runciman ve Schlumberger gibi Türk milliyetçi ekolünü beslemeye niyeti olmayan, hatta fetih karşıtı Avrupalı yazarları bile pek kullanmadıklarına şahit oldum. Tabuları yıkma gibi işlem tarih yazıcılıkta çok zordur; devamlı tetkik ve muhakeme gerektirir. Moda diye yapılacak iş ve izlenecek yöntem değildir.

Fatih 1432 doğumludur; Türkiye'de bu padişahın annesinin kim olduğu tartışılıyor. Osmanlı resmî tarihlerinin verdiği isimler arasında İsfendiyaroğullarından Hüma ismi ağırlık kazanıyor. Öbür delillerin

kuvvetli olmaktan çok Fatih'e Batılı bir akrabalık kazandırma niyetine dayandığı anlaşılıyor. Bu boştur; Osmanlı hanedanı aslında Sultan Orhan Gazi'den beri Romalılarla akrabadır. Malum; Halofera (Nilüfer Hatun) İmparator İoannis Kantakuzinos'un kızıydı. II. Murad'ın eşi ise Sırp kralının kızı olup çocuksuzdu ve padişahın ölümünden sonra ülkesine geri döndü. Dolayısıyla Fatih'in annesi olmadığı açıktır (Üvey analarına ise padişah "valide" der).

Fatih'in Hıristiyanlığından söz ediliyor. Hıristiyanların arzu ettiği bir yakıştırma... Ünlü Franz Babinger biraz kolaycı bir sansasyon anlayışıyla Vatikan arşivlerinde bulunan Papa II. Pius'un Fatih'e yazdığı davetnameden söz etti. Bunun gönderilmeyen bir müsvedde olduğunu çok sonraları Vatikan'ın gayretli oryantalistlerinden Peder Vincenzo Poggi açıkça ortaya koymuştur.

Fatih Hurufilere yakındı; katiyyen oğlu ve halefi II. Bayezid gibi değildi ama öyle din dışı bir portre de çizilemez. Kendisinde bir sofu karakteri arayanlar, olağanüstü askerî ve entelektüel yetenekleri üzerinde durmaz. Çapraz okumayı sevmeyen bütün okuyucu kitleleri gibi maalesef standart okuyucu kitlemiz bağnaz ve cüretkâr ifadelere bayılır. Bu her görüşe mensup olanlar için geçerli bir kuraldır.

Rönesans'ın Renkli Aydını

Fatih 21 yaşında İstanbul'u Rönesans tekniğinde savaşan bir ordu ile aldı. Ateşli silahları, o ve kurmayları kadar etkili biçimde kullanan yoktu. Ne olursa olsun İstanbul savunması küçümsenecek bir savunma değildir, gayet tabii Bizans'la müttefiklerinin de muvaffak olması muhtemeldi.

Fatih askerî bir gelenekten ve örgütlenme alışkanlığından geliyordu. Savaşçı bir ananeden geldi ve o ananeyi devam ettirdi. İzleyen yıllarda Mora Yarımadası, Arnavutluk, Bosna, Eflak-Boğdan ve ahidname ile antlaşmalı olarak alınsa da Kırım Hanlığı, vira ile teslim alınsa da Trabzon Pontus İmparatorluğu, Kuzey Ege Adalarının fethi ve Otlukbeli Savaşı'ndaki zafer bunu göstermektedir.

Zehirlenerek öldürüldüğü zaman sadece 49 yaşındaydı. Hiç şüphesiz ki büyük bir mareşaldi; ne o, ne oğlu, ne torunu, ne de torununun çocuğu Muhteşem Süleyman saraydaki yataklarında ölebildiler.

Bütün Rönesans döneminin doğu-batı medeniyetine hâkim en renkli

münevveriydi. Yunanca okur ve dinlerdi. Kusursuz bildiğini ne biz söylüyoruz, ne de kendi söylüyordu. Muasır İtalyan ve Rumlardan, bir de Topkapı Sarayı'nın Yazmalar Kitaplığı'ndaki "İliada" adlı yazmanın üzerindeki notlarından Yunancasının düzeyi anlaşılıyor. İtalyanca konuşuyordu, Farsça ve Arapça kalem sahibiydi.

Bu sadece bir gerçektir. Bazı safdillerin akıllarınca bu gerçeğe hücum eden tarihçilik anlayışının kabulü bir yana, bu gibi tezlerin küçümsenmeden ele alınması mümkün değildir.

Her şey zamanı içinde gözlenmelidir; tabii gözlenebilirse...

15'inci asrın en büyük Türk hükümdarını ve entelektüelini anmak durumundayız. Türkiye'de milliyetçi olmadığını iddia eden düşünce sahipleri bile aslında üniversal tarih anlayışını kavramaktan çok uzak, yerel ve saplantılı kimselerdir.

* * * * *

1481'in 3 Mayısı'nda bütün zamanların en entelektüel mareşali ve hiç şüphesiz Rönesans döneminin en bilgin hükümdarı Fatih Sultan Mehmed Gebze sahrasında öldü. Öldüğü zaman hekimlerin ilk yaptıkları, görkemli fatihin nefes alması için kaftanını kesip çıkarmak oldu (Yakası yırtık kaftan Topkapı Sarayı Müzesi 13/ 27 envanter numarası ile saklıdır).

Son nefesini verişi, torunlarından Kanuni Sultan Süleyman'ın şiirine hak verdirir:

"Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi".

Cihan padişahı son nefesini zor aldı. İtalyan hekime Venediklilerin rüşvet vererek kendisini zehirlettiği söylendi. Yeniçerilerin sevmediği fakat geniş halk kitlelerinin, medreseler ve tarikat ehlinin bayıldığı Şehzade Bayezid'in adamlarının bu işi yaptırdığı söylendi. Hünkarın ölümü bir sır; deniz mahsullerine çok düşkün olduğu için bir türlü gerekli perhizi uygulamadığı gut (nekris) hastalığı dışında ani öldürücü bir hastalığı yoktu.

Ölümüyle, Osmanlı hanedanının ve devletlilerin 3,5 asır boyu kabusu olan korkunç bir iç savaş gelip çattı. Şehzade Bayezid'i Amasya'dan tahta çağıranlarla Karaman'da sancak beyi olan Cem Sultan'ı

tutanlar birbirine girdi. Kul taifesi tahta geçecek ak bahtlıyı ve geçemeyecek kara bahtlıyı tayin için desisenin sınırlarını aştı, millet birbirine girdi. Büyük adamın naaşı günlerce ortada kaldı.

Sonunda tarihimizin en trajik bir başka portresi Cem Sultan ortaya çıktı. Kardeşi Sultan II. Bayezid'e yenildi ve Rodos'un St. Jean Şövalyeleri'ne sığındı. Fransa kralı VIII. Şarl da Cem Sultan'ı kendine istedi. Osmanlı'ya karşı en mühim kozu elinde tutmak istiyordu, bir de tabii Bayezid'in altınlarını.

Papazlar Cem'i Fransa'ya vermemek için Sultan Bayezid'in talimatıyla onu zehirlediler. Cem Sultan menfada yavaş yavaş eridi. Ölüsünün bile orada olması mahzurlu görüldü. Önemli bir para karşılığı Bursa'ya getirildi. Ama çocukları ve gelecekteki torunları orada kaldı ve tabii vaftiz edildi. Kanuni, Rodos'u fethettiğinde torunlarının bazıları Rodos Kalesi'ndeydi. İçerideki şövalyeleri ve savunmacıları vira ile (sözleşerek) serbest bıraktı; kalede bulunan Cem'in torunları hariç, onlar hanedanın bağrında çıban sayılıyorlardı. Şövalyeler de teslim etti, Cem'in soyuna son ihanetleri buydu. Padişah tanassur edenlerin çocuklarını ve torunlarını katlettirdi.

Cem Sultan soyundan İtalya'da kalıp Avrupa'da yaşayanlardan biri dedelerinin hanedanına müracaat etmiş; merhum hanedan reisi Osman Ertuğrul Efendi soylarının Osmanlı olduğunu ama aile üyesi kabul edilemeyeceklerini bildirmiş. Usul ve kanun budur.

Peki bugünün insanları için bütün zamanların en hayran olunacak tarihî portresi Fatih Sultan Mehmed Han kendi devrinde nasıl görülüyordu? Komutanlar seviyordu, devletlular seviyordu, hatta imtiyazları fazlasıyla geri verilen Roma Ortodoks Kilisesi ve Patrik Ghennadios gibileri ona müteşekkirdi. Dış İslam dünyasında takdir edenleri çoktu ama Akkoyunlular Devleti ve Uzun Hasan gibi kıskananları da vardı. Resmî tarihleri "Kitab-ı Diyarbakiriyye" İstanbul'un alınışından söz etmez bile.

Avrupa onun karşısında titriyordu. Hele Otranto'ya çıkılan 1480 yılında Gedik Ahmed Paşa'nın İtalya'ya ayak bastığını bir hafta içinde öğrenen Roma yerinden oynadı. Bosna yerli Hıristiyanlık ile Katolisizmin çatışması altındaydı; ahali Fatih'in gelişinden rahatsız olmadı.

Kırım Hanlığı karışıklık içindeydi. Yerli soylular olan mirzalar, en başta Şirin ulusunun başı Eminek onu huzuru sağlamaya davet etti. Giray hanedanı duruma boyun eğdi. Kendisi Kırımlı Kıpçak Türk ulusundandır.

Altınordu Hanlığı'nın ekserisi kalıntıları gibi "Tatar" ismiyle anılır. Bu ülke tarihinin en satvetli dönemine böylece adım attı. Trabzon ve Doğu Karadeniz yani Pontus İmparatorluğu ilk defa Türklerin hakimiyetine girdi. Hızlı İslamlaşmaya bakılırsa bu fetih kabul gördü.

Ama içeride zaviye topraklarını kaybeden tarikatlar, emlak arazileri elden çıkan eski Anadolu beyleri, her fetihte iskân için uzak diyarlara göç ettirilen geniş Karaman eyaletinin halkı, padişahın icraatından pek de memnun değillerdi ki onun bu tip uygulamalarını durduran veya yavaşlatan Mahmud Paşa'ya "veli" unvanını verdiler. Büyük hükümdarın topladığı Yunan-Roma heykel koleksiyonu, İtalya'dan celbedilen ustaların yaptığı portrelerin hiçbiri sarayda bırakılmadı, satıldı, atıldı; en ünlüsü olan Bellini'nin yaptığı portre bugün Londra National Gallery'de.

Birtakım zümreler bu miras kazıma hareketini alkışladı. II. Bayezid Han'a "veli" unvanını verdiler; bazıları da yaptıklarına dudak büktü, "sofu" dediler. Osmanlı tarihi yürüdü.

Padişah niye sefer bayrağı açıldığında Üsküdar'dan Anadolu'ya çıkmış, Üsküdar'dan Gebze sahrasına yönelmişti? Bazılarına sorarsak şaşırtmaca yapılacak; gizli tutulan hedefe, Körfez kıyısından İtalya'ya yönelecekti. Kimilerine göreyse Gedik Ahmed Paşa çoktan Puglia eyaletinde üs tutmuştu. Herhalde böylesi akla daha yakındı. Türklerin İtalya macerası o kadarla kaldı. Gedik Ahmed Paşa hünkârın ölümünden sonra geri çekildi. Batılılaşmacı tefekkür tarihimizde hayıflanma bugüne kadar devam ediyor. "Fatih'in bu seferi hedefine ulaşsa Rönesans cemiyetinin içine girerdik. Rönesans Topkapı Sarayı'nın dışına çıkar, yayılırdı" deniyor. Tarih "olsaydı, yapsaydı" ile yazılmaz. Bizim millet tarihle söz düellosuna girip yakaya yapışmayı ve dövünmeyi sever.

Fatih büyüktü. Ölümü de bir dağın indifaı veya bir büyük geminin batması gibidir. Hedeflerinin hepsini ardındaki toplum anlamış değildir zaten, fikir ve özlemlerini açıkça da ortaya koymamıştı. Ama Fatih Sultan Mehmed Han asrının hiç tesiri kalmadığını söyleyebilir misiniz? En azından sarayda kurduğu kozmopolit kütüphaneyi o yönde zenginleştiren Kanuni Sultan Süleyman onun torunuydu. Fatih, iki kıtanın ve iki denizin padişahı ve iki medeniyetin sahibi aydın bir kişilikti.

İLBER ORTAYLI

Defterimden Portreler, S. 11-16

FATİH SULTAN MEHMET'E AŞIK OLAN ŞAİR

Osmanlı İmparatorluğu'nun bilinen ilk Müslüman kadın şairi olan Zeynep Hatun'un doğum tarihi dahil olmak üzere hakkında fazla bilgi bulunmuyor.

Amasya'da doğan Zeynep Hatun'un babası Kadı Mehmet Çelebi. Şair Latifi'ye göre Kastamonu'da, Âşık Çelebi'ye göre ise Amasya'da doğdu. Doğum yeri konusunda farklı görüşlere sahip olsalar da her iki şaire göre Zeynep Hatun, yaşamının bir dönemini İstanbul'da geçirdi.

Divan şiiri motiflerine bağlı kaldığı eserlerinde, dönemin erkek şairlerinin aşk anlayışını Zeynep Hatun, şiirlerinde içten bir anlatımla kaleme aldı. Zeynep Hatun'a göre yumuşaklık, sevecenlik gibi kadına özgü değerler zayıflık ve ruhsal eksikliktir.

Zeynep Hatun'un en bilinen şiiri Fatih Sultan Mehmet'e aşkını ilan ettiği şiirdir;

Şehâ bu sûret-i zîbâ sana Hak'dan inâyettir,
Sanasın Sûre-i Yûsuf cemâlinden bir âyettir.
Senin hüsnün, benim aşkım, senin cevrin, benim sabrım,
Demâdem artar, eksilmez, tükenmez, bî-nihâyettir.

Şiirin günümüz Türkçesi şöyledir;

Güzel varlığın Tanrı'nın armağanıdır sana Sultanım,
Yusuf Sûresi'nin bir âyeti benzeri.
Senin güzelliğin, benim aşkım, senin incitmen ve benim sabrım
Artıyor her an ve de artacak sonsuza dek.

Zeynep Hatun'un özel hayatı konusunda da farklı görüşler bulunuyor. Âşık Çelebi ve bir kaç kaynağa göre Zeynep Hatun, İshak Fehmi Çelebi ile evlendi. Şair Latifi'ye göre ise hiç evlenmedi.

Zeynep Hatun ile çağdaşı olan Mihri Hatun ile aralarında latifeler ve şiir söyleşmeleri oldu. Zeynep Hatun, yaşamının son döneminde şiiri bırakarak inzivaya çekildiği Amasya'da 1474'e vefat etti. Zeynep Hatun'un kabrinin nerede olduğu bilinmiyor.

GAZEL

Keşfet nikabını yeri göğü münevver et
Bu âlem anasırı firdevs-i enver et
Depret lebini cüşe getir hacz-i kevseri
Anber saçını çöz bu cinanı muattar et
Hattın berat verdi saba yeline dedi
Tez er Hatay'a Çin'i tamam et müseehhar et
Yâra yolunda âşk ile derdinden ölenin
Kim der sana ki hecr ile cânın mükedder et
Zeynep çü dost zülfü gibi tarümarsın
Divane olma şiirini divan ü defter et
Zeyneb ko meyli zinet-i dunyaya zen gibi
Merdane var Sade-dil ol terk-i ziver it
Gazelin günümüz Türkçesi;

Öğren bilinmeyeni, aydınlat ışığınla
Dünyayı ve cennet bahçelerini.
Coştur sözlerinle cennetin ırmaklarını
Çöz saçlarını, yayılsın kokun dünyaya.
Duyur Hatay'dan Çin'e kadar
Yazdıklarını bir rüzgar hızıyla.
Dertlenme, sevdiğine kavuşmak için
Çünkü demez hiç kimse, üzme artık yeter kendini.
Zeynep, darmadağınıksın sen
Yapma hata, topla şiirlerini, yaz divanını.
Zeynep, bırak teferruatı
Ulaş öze, cesaretle ve de açık sözle.

MEHMET ÇALIŞKAN

Habertürk, 19. 05.2020

FATİH SULTAN MEHMED'İN ŞAHSİYETİ

Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'un hemen fethinden sonra bir Batı kaynağının kaydettiği üzere, her işte son derece atılgan, Makedonyalı İskender gibi şan ve şeref kazanmak isteyen, zeki, sert mizaçlı, zevk ve safaya sırtını çevirmiş bir hükümdardı. Türkçe, Yunanca ve Slavca olmak üzere üç dil bilirdi. Çağdaş Arap kaynaklarına göre: "ulemaya yakınlık göstermek, onlarla görüşmeye önem vermek ve onlardan yanına gelenleri tazimle karşılamak gibi meziyetleriyle beraber, babasının Frenkler'i defetmek yolundaki gayretlerine devam etti; fakat zevk ve safa hususunda ondan geri kaldı."

Kısaca, Fatih, tarihte imparatorluk kurucularının vasıflarını taşır, dünya hakimiyetini amaç edinmiş kudretli bir kumandan ve geniş görüşlü bir kültür adamı. Fatih'in bütün hareketlerine, amansız önlemlerinde olduğu kadar ilmi ve sanatı himaye ve teşviklerinde şu esas fikir hakimdir: Devletini her bakımdan dünyanın en üstün ve kudretli imparatorluğu haline getirmek.

Bu amaçla, İstanbul'un fethinden sonraki ilk işi iktidarını fiilen sınırlandıran Çandarlı Halil Paşa ile kendisine karşı savaşarak tahtını tehdit etmiş olan Orhan Çelebi'yi ortadan kaldırmak olmuştur. Çandarlı'nın ardından göreve getirdiği vezlriazamları, sonuncusu Karamani Mehmed müstesna, hepsi kul aslından olacak ve onlardan Mahmud'u ve Rum Mehmed Paşa'yı idam ettirecektir.

Böylece, devlet idaresinde eski ailelerin nüfuzu bertaraf edilmiş ve padişahın emir ve arzusuna mutlak surette bağımlı kullar devletin başına getirilmiştir. Fatih kendi vekili sıfatıyla vezlriazamların kudret ve yetkilerini arttırmış, onları mutlak merkeziyetçi hükümetinin tam bir temsilcisi yapmıştır. Molla Gürant kazaskerliğinde tayinleri bağımsız

olarak yapmaya kalkışınca istifaya zorlanmış, ulemanın tayinleri de vezlriazama bağlı kalmıştır.

Fatih, doğrudan doğruya şahsına bağlı kapıkulu ordusunu yeniden örgütlemiş ve sayılarını arttırmıştır. Otoritesini sınırlayan yeniçerilerin ve uc beylerinin bağımsız tutumunu kırarak onları doğrudan doğruya kendi emri altına almış, uc beylerini kendi büyük gazi şahsiyetiyle gölgede bırakmış ve güçlü Mihaloğulları'na diğer beyler gibi muarnele etmiştir. Pek çok yeniçeriyi atıp yerlerine saraydaki avcı bölüklerinden sekban adıyla yeni yeniçeri bölükleri ihdas etmiş ve bundan sonra yeniçeri ağaları sekbanlardan seçilmeye başlanmıştır. Ayrıca maaşlarını arttırmak, silahlarını yenilemek, sayılarını iki katına çıkarmak suretiyle bu orduyu merkezi kudretin ve fütuhatın başlıca dayanağı haline getirmiştir.

Fatih devrinde devlet idaresinde ve orduda, kul olanların üstün duruma geçtiği anlaşılmaktadır. Fatih 145l'de tahta çıkar çıkmaz henüz memede olan kardeşi Ahmed'i boğdurmuş, Kanunnamesine "Karındaşlarını nizam~ı alem için katietmek caizdir" hükmünü koyarken de hakimiyetin bölünmezliğini sağlamayı ve devleti ileride taht iddiacılarından kurtarınayı düşünmüştür. Fethettiği yerlerde saltanat iddiasında bulunan eski hanedan üyelerini ortadan kaldırmaya çalışması da burada hatırlanabilir.

İstanbul fatihi, sınırsız güç sahibi mutlak bir hükümdar olmanın yanı sıra, dünya hakimiyeti fikrini de benimsemişti. Onun bu düşüncesinin kaynağı, Türk-Moğol hakanlık, İslami hilafet ve Roma imparatorluk fikriydi.

Fatih Sultan Mehmed'in İtalyan nedimlerine Roma tarihleri okutarak bu geleneği kavramaya çalıştığı da bilinmektedir. Onun bu inancı benimsernesinde etrafındaki Bizanslı ve Batılı yakınları (Georgios Trapezuntios, Kritovoulos, Amirutzes, Benedetto Dei, Gaetalı Jacopo, Criaco d'Ancona vb.) rol oynamıştır. İstanbul fethinden kısa bir zaman sonra orada bulunan Jacopo Languschi dünyada tek imparatorluk, tek iman ve tek hükümdarlık olması gerektiğini iddia eden Fatih'in, bu birliği kurmak için dünyada İstanbul'dan daha uygun bir yer olmadığı, bu şehir sayesinde tüm hıristiyanları hükmü altına alabileceği düşüncesinde olduğunu belirtir.

Georgios Trapezuntios Fatih'e hitaben, "Kimse şüphe etmez ki, sen

Romalılar imparatorusun. imparatorluk merkezini hukuken elinde tutan kimse imparatordur ve Roma İmparatorluğu'nun merkezi de İstanbul'dur" diyordu.

Papa II. Pius, Fatih'i hıristiyanlığa davet eden mektubun da (1463'te yazılmış ve galiba Fatih' e gönderilmemiş olan bu mektup, Fatih'in sağlığında 1475'te Treviso'da basılmıştır) Papa, Hıristiyanlığı kabul ederse meşru imparator sıfatıyla dünyanın en kudretli hükümdarı haline geleceğini söylüyor ve kendisine "Grekler'in ve Şark'ın imparatoru" unvanını vereceğini, kuvvetle elde tuttuğu ve haksızlıkla iddia ettiği şeyin hukuken de kendi malı olacağını, bütün hıristiyanların kendisine saygı göstererek ihtilaflarını hal için hakem tanıyacaklarını. birçoklarının kendiliklerinden baş eğeceğini, kendisinin Roma kilisesinin haklarına karşı gelenler aleyhinde onun kuvvetine başvuracağını temin etmekteydi. Fatih, Ortodoks patriğini (1454), Ermeni patriğini (1461) ve Yahudi baş hahamını (?) payitahtında yerleştiriyor, fethe hazırlandığı dünyayı öğrenmek üzere Amirutzes'e 1456 yazında dünyanın haritasını yaptırıyordu.

Fatih'te cihan hakimiyeti fikrine İbn Kemal, "Tedbiri cihangirlik zikrinde idi" diye işaret eder. Aslında selefleri gibi Fatih için de bu iddialar, siyasi birer araçtan ibareti. Fatih, İslam aleminde de gazanın en büyük mümessili, İslam memleketlerinin gerçek koruyucusu sıfatını benimsemekte, hareketlerini buna göre meşrulaştırmaya çalışmaktaydı. İran'da yerleşen Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın Anadolu üzerinde nüfuz ve üstünlük iddialarına karşı da, Osmanlı padişahının soyunu Oğuz Han'a çıkaran geleneklere daha çok önem verdiğine dair işaretler vardır.

Gaza ve fütuhat siyasetinin mümessili gibi göründüğü yıllarda Fatih, doğan ilk oğluna büyük dedesi Yıldırım Bayezid'in, üçüncü oğluna İran geleneğinin ünlü hükümdarı Cem'in ve torununa da Oğuz Han'ın adını vermiştir. Denilebilir ki, Fatih'in şahsında Türk, İran, İslam ve Roma hükümdarlık geleneklerini birleştiren "Osmanlı padişahı" doğmuştur.

Fatih Sultan Mehmed "Avni" mahlasıyla şiirler de yazmıştır. Çağının şiir dilini ince hayallerle yoğurmayı başarmış, açık ifadeleri ve akıcı üslûbu, henüz sanatlara boğulmamış bir Türk şiirinin güzel örnekleri arasında sayılmıştır. Tasvirlerindeki başarı ve mazmunlarındaki zenginlik ilk anda anlaşılabilecek kadar açık ve yalındır. Arapça-Farsça tamlamalar yerine Türkçe ifadeler kullanmayı tercih etmiştir. Beyitlerine ustalıkla

yerleştirdiği zeka oyunları ve hayaller kadar belli kalıp ve fikirler de onun çağdaşları ile aynı klasik üslûp içinde eser verdiğini gösterir.

Aşk, sosyal hayat, tasavvuf ve dini temayüller, kıssalar. efsaneler ve tarihi hikayeler şiirlerine yansıyan konulardır. Şiirlerini ihtiva eden yegane eser İstanbul'da Millet Kütüphanesi'ndedir. Bir divançe sayılabilecek yir mi iki varak tutarındaki bu küçük eserde yetmiş gazel, bir muhammes ve bir kıta mevcut olup sonunda, "Hattın haddin yüzünü tuttu nitekim ey can" müfredine yirmi dokuz şair tarafından söylenmiş nazlre yer alır.

Din felsefesi meselelerine de aşina olan Fatih Sultan Mehmed'in coğrafya, matematik, astronomi ilimlerine özel bir ilgisi vardı. Çeşitli ilimleri tahsil için uzmanları kendisine hoca tayin ederdi. Bunlar belli saatte gelip ona ders okuturlardı. Hocazade Muslihuddin, Molla Güranl. Molla İlyas, Siraceddin Halebî, Molla Abdülkadir, Hasan Samsunî. Molla Hayreddin hocalarındandır. Başlangıçta, Akşemseddin'in de onun üzerinde büyük tesiri olmuştu. Fatih'in Arapça ve Farsça'ya vakıf olduğuna şüphe yoktur. İç oğlanlarıyla saray çevresi, Yunanca ve Slavca'yı öğrenmesine elverişliydi.

Fatih, Arabistan ve İran'da devrinin büyük ulemasını tanır, onları kendi ülkesine getirtmeye çalışırdı. Kendi ülkesindeki ulemanın, Acem ve Arap uleması düzeyinde olmamasından dolayı üzüntü duyuyordu. Ancak Hocazade ile yabancılar karşısında övünürdü. Fetihten sonra İstanbul'da sekiz kiliseyi (bu arada Zeyrek Medresesi) medrese haline getirdi; Ayasofya medresesini açtı. 1470'te kendi camisi etrafında ünlü Semâniyye medreselerini yaptırdı. Kendisi medreseleri bizzat teftiş eder, dersleri dinler ve ödül verirdi. Sarayda, seferlerde, yolda, sünnet düğünü gibi toplantılarda ilmi tartışmalar yaptırırdı. Devrinin en büyük alimleri Molla Hüsrev, Molla Güranl, Molla Yegân, Hızir Bey ve Hocazade Muslihuddin'dir. O dönemde yetişmiş seçkin ilim ve idare adamlarının çoğu bunların talebeleridir. Fıkıhta Molla Hüsrev, tefsirde Molla Güranî, kelamda Hocazâde bütün islam alemince makbul eserler yazmışlardır.

Bu devir Osmanlı Türkleri'nde matematikte oldukça parlak bir devirdir. Fatih, kendi döneminde, ilim ve felsefe tarihinin en önemli meseleleri üzerinde alimleri tartışmaya ve eser vermeye teşvik etmiştir. Seyyid Şerif el-Cürcâni ile Teftâzâni arasında ulemayı ikiye ayıran ünlü tartışmayı tazelemiştir. Kendisi din felsefesinde Seyyid Şerif'e eğilim

gösterirdi. Öte yandan İbn Rüşd ile Gazâli arasındaki ilahiyata ait büyük tartışmayı, Hocazâde ile Ali et-Tûsi'ye inceletmiştir. Çeşitli kaynaklar, Fatih'in felsefeye ilgisini belirtir. Fatih, Amirutzes ile felsefi konuşmalar yapardı; "Zira sultan en keskin zekâlı feylesoflardan biridir". Amirutzes, Ali Kuşçu, Georgios Trapezuntios, Hocazade gibi Doğu'yu ve Batı'yı temsil eden devrin büyük zekâları onun huzurunda birleşiyordu.

Fatih, Batı kültürünü ve hıristiyan dinini de anlamaya çalışmıştır. Patrik Gennadios, İ'tikadname'sini onun için yazdığı gibi Georgios Trapezuntios, Hıristiyanlık ve İslamiyet arasında esaslı fark olmadığı ve bu iki dinin uzlaştırılması suretiyle Fatih'in bütün milletleri idaresi altında toplayabileceği iddiasındaydı.

Fatih'in Batı kültürüyle ilk tanışması şehzadeliğinde Manisa sarayında başlamıştır. Bir İtalyan hümanisti olan Ciriaco d'Ancona ve başka İtalyanlar onun sarayında bulunmakta ve kendisine Roma ve Batı tarihleri okumaktaydılar. 1465'te Milano elçisinin yazdığına göre, onun yanında Floransalı, Cenevizli ve Raguzalı danışmanları vardı. Venedik'e karşı savaş ilanından sonra Floransalılar'la yakın ilişkiler kurdu. Bosna seterinden dönüşünde Galata'da Floransalılar'a şenlik yaptırtmış ve onlardan zengin bir tâcirin evine inerek yemek yemiş, eğlenmişti.

Fatih'in yanında bulunan hümanistlerden Angelo Vadio, G. Stefano, Emiliano'nun adları bilinmektedir (bu sonuncusu Fatih'e ölümünde bir mersiye de yazmıştır). Francesco Berlinghieri Geographia adlı eserini ve Roberto Valturio De re militari adlı kitabını Fatih'e ithaf ve takdim etmek istemişlerdir.

Fatih'in 1461'den beri resmini yaptırmak için İtalya'dan ressam istediği bilinmektedir. Nihayet ünlü Venedikli ressam Gentile Bellini gelmiştir (İstanbul'da ikameti Eylül 1479 - Ocak 1481). Bellini aynı zamanda yeni sarayın duvarlarını Rönesans üslûbu fresklerle süslemiştir. Fatih, Trabzonlu Rum alimi Amirutzes ile oğluna Batlamyus'un kitabını Arapça'ya tercüme ettirmiş ve bir dünya haritası yaptırmıştır. Bu arada coğrafi ve askeri konuları, özel bir ilgiyle izlerdi. E. Jacobs'a göre Ciriaco, Fatih ile eski çağın abideleri, edebiyatı ve İtalya'daki hümanistler arasında bağ kurmuştur. Fatih'in, 1458'de Atina'yı ziyareti sırasında Akropol'u gezerek Atinalılar'a iltifatta bulunması "Medinetü'l-hükemâ"ya karşı eski İslami saygıdan doğmuş olabilir. Fatih, Justinian'ın heykelini dikkatle yerinden indirtmiş ve Ciriaco ile G. Dario'ya resmini yaptırmıştır. Belgrad seferine giderken top dökmek için erittiği "bakır atın"ın bu heykel olması mümkündür.

Fatih'in kütüphanesinde Batı kültürüyle ilgili elli eser bugüne intikal etmiş olup kırk ikisi Yunanca'dır. Eserlerden sekizi tarihe, altısı matematik ve astronomiye dairdir. Tarihe ve coğrafyaya ait eserler mevcudun üçte birinden fazladır. İtalya'da İbn Rüşd felsefesinin hala hararetle tartışıldığı bir devirde, Fatih'in Hocazade ve Ali Kuşçu'ya dönmesi tabiidir. Fatih devrinde Osmanlı kültürünün Batı kültürü ile serbest bir şekilde temasa geldiği ve sonraki devirde bunun sürdürülmediği de bir gerçektir.

Fatih Sultan Mehmed'in vefatından sonra iki oğlu Cem ve Bayezid arasındaki çekişme, Bayezid'in lehine sonuçlanmış, diğer oğlu Mustafa ise 1474'te kendisinden önce vefat etmiştir. Adı bilinen iki kızı (Ayşe ve Gevherhan) tesbit edilmektedir. Alderson, onun on yedi hanımı ve dört kızı olduğunu belirtir. Gevherhan Sultan. Uzun Hasan'ın oğlu Uğurlu Mehmed Bey ile evlendirilmiştir. Akkoyunlu tahtına geçen Göde Ahmed, Fatih'in kızından torunudur.

HALİL İNALCIK

Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları, S. 190 – 196

ÇİZİMLERİ

Aşağıda yer alan çizimler, Prof. Dr. Süheyl Ünver'in uzun yıllar süren incelemeleri sonucunda 1961'de "Fatih'in Çocukluk Defteri" başlığıyla yayımladığı eserden alınmıştır. Ancak Ünver'in kendi ifadelerinde defterin doğrudan Fatih Sultan Mehmed'e ait olduğuna dair kesin bir kanıt bulunmadığı belirtilmektedir. Bu nedenle, çizimlerin aidiyeti konusunda tarihî belirsizlik söz konusudur.

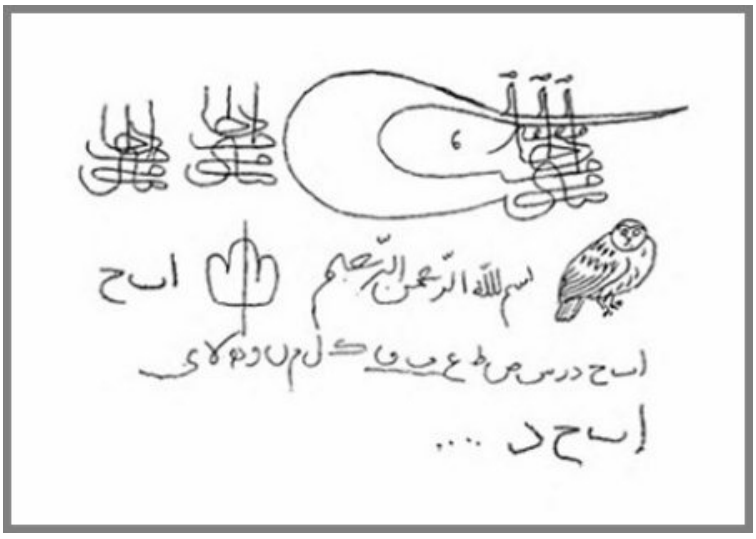

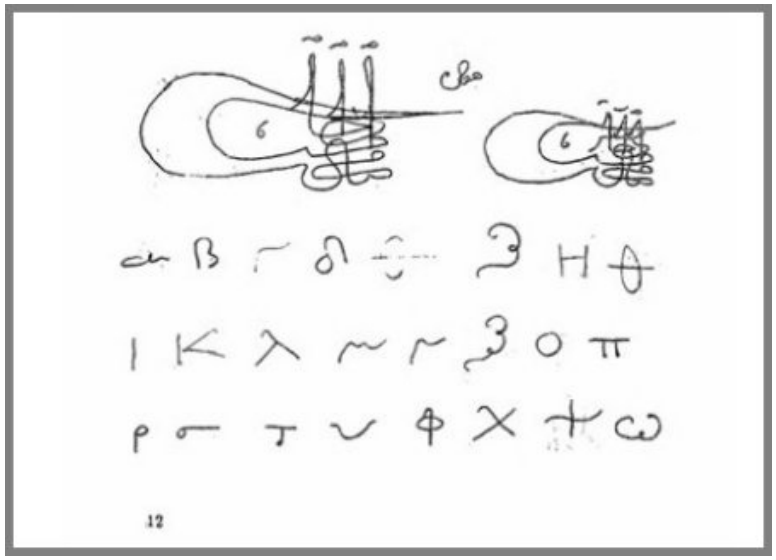

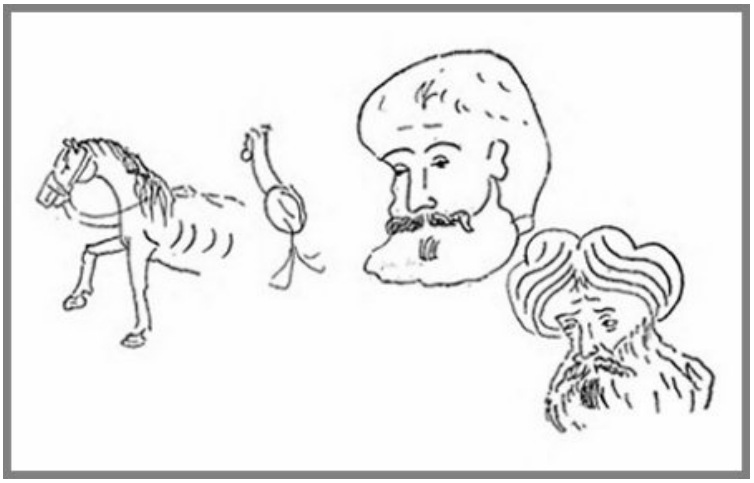

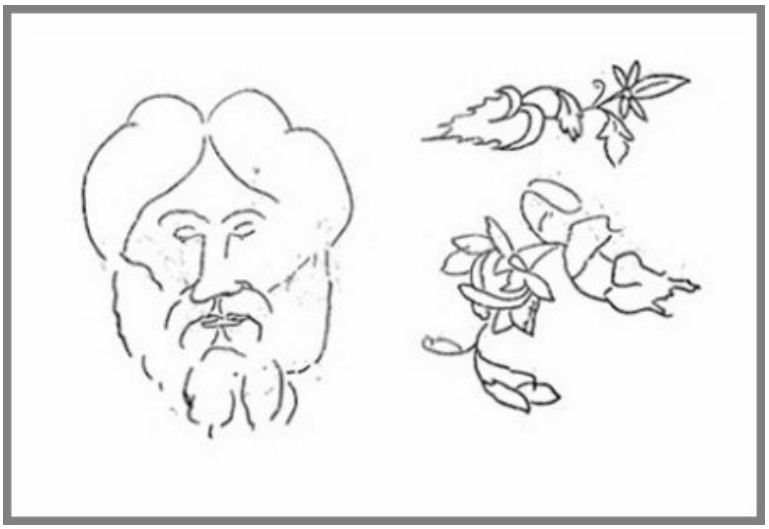

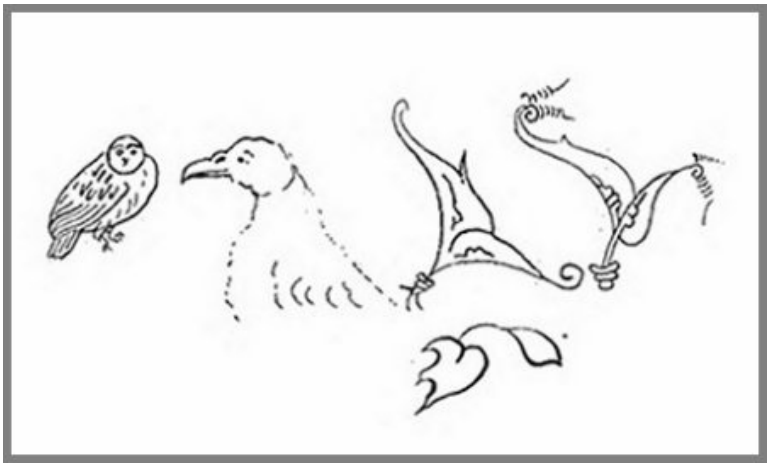

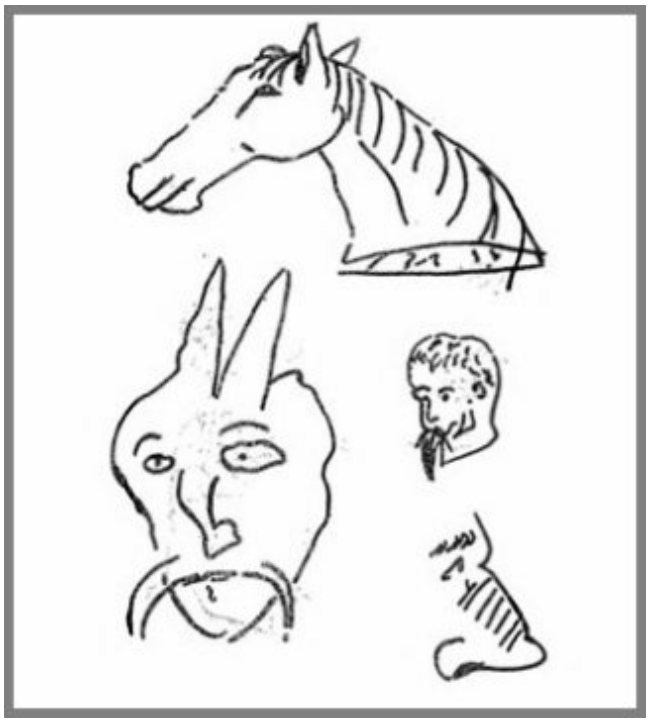

Not: Bu e-kitap Şiir Parkı sitesi tarafından ticari olmayan kişisel kullanımınız için yayınlanmakta olup onu bilgisayarınıza indirebilirsiniz ancak kopyalanması, gerçek veya elektronik ortamlarda yayınlanması, dağıtılması, ya da satılması hususu Türkiye Cumhuriyeti yasaları ve uluslararası yasalarla korunmaktadır ve telif hakları temsilcisinin önceden yazılı iznini gerektirir.

www.siirparki.com